

כִּי־יֵצֵא עַמְךָ...

וְהִתְפַּלְּלוּ אֵלַיךְ דְּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת

'Όταν ο λαός σου εξέλθῃ... και προσευχηθώσιν εἰς σε
πρὸς τὴν πόλιν ταύτην...

(Χρονικά II 6:34)

τόσον ενδιαφερόσας αλλά και κάπως εκπληκτικής πληροφορίας της Παλαιάς Διαθήκης. Και οι πολλαί και επίμονοι αυτοί έρευνες κατηγορηματικώς επιβεβαιώνουν τα διάφορα γεγονότα ακόμη και αυτά τα θαυματουργά, άτινα αναφέρονται εκεί. Είναι δε αυτά, δια να περιορισθώ εις ελάχιστα, ο κατακλυσμός του Νώε, η καταστροφή Σοδόμων και Γομόρρας, οι περιπετειώδεις περιπλανήσεις του Ισραήλ εις την έρημον Σινά, η πτώσις των τειχών της Ιερικώς, η μέσα εις μυθική πλούτη ζωή του ενδόξου βασιλέως Σολομώντος, αι εκστρατείαί ξένων βασιλέων εναντίον του Ισραήλ και πολλά άλλα, τα οποία επιλείπει με διηγούμενον ο χρόνος.

Εντελώς εξαιρετικήν εντύπωσιν προεκάλεσεν εις τους ειδικούς η Μωσαϊκή Κοσμογονία. Την συναντῶμεν εις το Ιον βιβλίον της Παλαιάς Διαθήκης, την Γένεσιν. Είναι η Εξάήμερος. Αι ημέραι της Δημιουργίας, Συγγραφεύς της ο απαράμιλλος πολιτικός και πνευματικός ηγέτης του λαού, ο Μωϋσής. Αυτός με τον προβολά της οξυτάτης του διανοίας διασχίζει τα πυκνά σκότη της μυθολογίας, θραύει το φράγμα της προϊστορίας και προχωρεί εις την δημιουργίαν του κόσμου, εις την αφετηρίαν. Είναι ο αρχαιότερος των ιστορικών, ο πρῶτος των. Γίνεται χρονόγραφος του κόσμου, βιογράφος του ανθρώπου. Δεν είναι επιστημονικός ο σκοπός της συγγραφής του. Ούτε επιστημονικήν πραγματείαν περί της δημιουργίας του κόσμου προτίθεται να μας παρουσιάσῃ. Όμως, η Κοσμογονία του προσείλκυσε έντονον το ενδιαφέρον κορυφαίων ερευνητών, πολυαριθμῶν και πολλῶν ειδικότητων επιστημόνων. Μετά πολλοῦ θαυμασμοῦ διαπιστώνουν ότι σημεία τινα αὐτῆς της Κοσμογονίας, τα οποία αναφέρονται εις γεγονότα της προϊστορίας, επικυρώνονται και από την επιστήμην μετά παρέλευσιν χιλιάδων ετών.

Παρά ταῦτα ἔρχεται οἱ μᾶς ερευνητῶν, η οποία καταγγέλλει την Μωσαϊκὴν Κοσμογονίαν ὡς ἀντιστημονικὴν, ἐρχομένην εἰς σύγκρουσιν μετὰ τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην.

Εκθέσεις της ἀρνήσεως εἰναι πολλαί. Θα μὴν ἐπιτρέψῃτε αὐτὴν τὴν στιγμήν, να καταθέσω μόνον τρεῖς.

Η πρώτη είναι: "Καὶ εἶπεν ο Θεός γεννηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς, ἡμέρα πρώτη". Ο Μωϋσῆς παρουσιάζει τὴν δημιουργίαν του φωτός εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν, λέγει ἡ ἄρνησις, καὶ του ἡλίου τὴν τετάρτην. Πῶς εἰναι δυνατόν να ὑπάρχῃ φῶς ἐπὶ της γῆς χωρὶς του ἡλίου τὴν παρουσίαν;

Απάντησις: Η σπουδὴ των νεφελωμάτων ἀποδεικνύει ὅτι δύναται να ὑπάρξῃ φῶς χωρὶς τὴν παρουσίαν του ἡλίου. Ο διάσημος ἐπιστήμων, ο Αὐστρινός Χάλεϋ γράφει "Τα νεφελώματα ταῦτα ἀπαντῶσι πλήρως εἰς τὴν δυσκολίαν τὴν ὅποιαν ἡμπορεῖ να γεννά ἡ Μωσαϊκὴ περιγραφή της δημιουργίας... τα νεφελώματα ἀποδεικνύουν τὸ ἀντίθετον ἐντελώς. Διότι πρῶτον πλείστα ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἔχουν ἡλίου παρουσιάζουν ἐν τὸ κέντρῳ αὐτῶν" Θάυμαστον! Η Παλαιὰ Διαθήκη ἐγράφη τὸ 1400 π.Χ. καὶ μᾶς δίδει ἀληθείας, τὰς ὁποίας μόλις σήμερον ἡ Επιστήμη ἀνακαλύπτει. Διότι ἐπιστήμη δὲν ὑπῆρχε. Δημιουργοὶ της εἰναι κατόπιν οἱ Ἕλληνες Κλασικοί. Καὶ ἔρχεται ἐν συνεχείᾳ να τονίσῃ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀλήθειαν ὁ καθηγητὴς της Ορυκτολογίας καὶ Γεωλογίας Μαρσέλ ντε Σερρέ εἰδικός εἰς τὰ ζητήματα της διαπλάσεως της γῆς. "Η Γραφὴ ἐμάντευσε τὸ ἐξαγόμενον των νεωτέρων ἀνακαλύψεων λέγουσα, ὅτι τὸ φῶς ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ἡ εἰς κίνησιν κατὰ τὴν πρώτην εποχὴν. Καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐυρίσκειται εἰς ἀντίθεσιν μετὰ τὴν πρόοδον των Φυσικῶν γνώσεων, ἀλλὰ μάλιστα παρέχει τὴν ὑποστήριξιν της καὶ τὸ κύρος της εἰς τὴν Επιστήμην.

Δευτέρως θέσις της ἀρνήσεως: Ἀναφέρει ἡ Μωσαϊκὴ Κοσμογονία ὅτι ἡ βλάστησις ἐμφανίζεται τὴν τρίτην ἡμέραν της δημιουργίας, ἐνῶ ο ἥλιος τὴν τετάρτην. Εἰναι ὁμῶς γνωστόν ὅτι ἀνεύ της παρουσίας του ἡλίου ἡ βλάστησις εἰναι ἀδύνατος.

Απάντησις: Παλαιότεραι ἐπιστημονικὰ θεωρία, ὡς γνωστόν, ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ ἀνεύ της παρουσίας του ἡλίου ἡ τοῦ φωτός δύναται να ὑπάρξῃ, ἡ λεγομένη ποώδης βλάστησις. Ἀπόδειξις τὰ θερμοκήπια. Ἐπιπλέον οἱ γεωπόνοι μᾶς σήμερον ἀποδεικνύουν ὅτι τὰ λεγόμενα σκιδόφυλλα χωρὶς τὴν ἄμεσον προσπάθειαν του ἡλίου δύνανται να ἀναπτύσσωνται. Βιάζονται, βλέπετε, οἱ ερευνηταί. Διάσημος φυσικός, ὁ Ἀμπέρ γράφει: "ἡ τάξις της ἐμφανίσεως των ἐνοργάνων ὄντων εἰναι ἀκριβὴς ἡ τάξις του ἐξαήμερου ἔργου,

ὅπως περιγράφει αὐτὴν ἡ Γένεσις. Ἡ ο Μωϋσῆς εἶχε τοσοῦτον βαθεῖαν ἐνυμνάθειαν περὶ τὰς ἐπιστήμας, ὅση εἰναι ἡ του ἡμετέρου αἰῶνος ἡ ἴτη θεόπνευστος".

Καὶ ἡ τρίτη θέσις της ἀρνήσεως: Ο Μωϋσῆς ομιλεῖ δια 24ώρους ἡλιακὰς ἡμέρας. Ἡμέρα 1η, ἡμέρα 2α κ.ο.κ. Ἀπορρίπτεται αὐτὸ ἀπὸ τὴ σύγχρονον Επιστήμην κατὰ τὴν κοσμογονικὴν θεωρίαν του Ἀαρτὰς συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν, δια νὰ πάρῃ τὸ σύμπαν τὴν σύγχρονον διαμόρφωσιν ἀπῆλθε χιλιάδας, μυριάδας καὶ εκατομμύρια ἐτῶν.

Απάντησις: Ἀπᾶντ. Ἐνας ὁ ὁποῖος, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἅγιος Ἀυγουστίνος, ἔχει πείραν του περιεχομένου της Ἀγ. Γραφῆς ἀντιλαμβάνεται ὅτι, ὅταν ἡ Ἁγία Γραφή ομιλᾷ περὶ ἡμέρας, εἰς τὴν Εβραϊκὴν ἡ ἡμέραν εἰναι ΙΟΜ, ἐννοεῖ πολλαῖς χρονικὰς περιόδους καὶ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα. Εἰς τοῦτο συμφωνοῦν καὶ μεγάλοι καὶ διακεκριμένοι πατέρες της Ἐκκλησίας καθὼς καὶ κορυφαῖοι Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Εἰναι ἐξίσου καλοὶ ιστορικοὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ὁποῖος λέγει χαρακτηριστικῶς: "καὶ ἡμέραν εἴπῃς καὶ αἰῶνα τὴν αὐτὴν ἐρεῖς ἐννοῖαν". Αἱ ἡμέραι αὐταὶ εἰναι ἡμέραι του Θεοῦ παρὰ τῶ Ὀλοῖω, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος "μία ἡμέρα παρὰ Κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία". Ἐπειτα ὁ ἥλιος κατὰ τὴν Βιβλικὴν διήγησιν ἐνεφανίσθη τὴν τετάρτην ἡμέραν, ἐπομένως αἱ τρεῖς πρῶται ἡμέραι δὲν σημαίνουν 24ώρους ἡλιακὰς ἡμέρας. Τοῦτο ἀποδεικνυόμενον, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι να δεχθῶμεν ὅτι αἱ ὑπόλοιποι ἡμέραι εἰναι μακρὰ χρονικὰ περίοδοι. Ἐξάλλου, εἰς τὴν Βιβλικὴν Κοσμογονίαν ὁ Μωϋσῆς ἐπαναλαμβάνει στερεοτύπως καὶ λέγει "ἐγένετο ἐσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα πρώτη καὶ ἐγένετο ἐσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα δευτέρα καὶ ἐγένετο ἐσπέρα καὶ ἐγένετο πρωί ἡμέρα τρίτη, 4η, 5η, 6η καὶ 7ῃ εἰς τὴν 7ην ἡμέραν καὶ ἀφῆναι ἀνοικτὴν τὴν ἐβδόμην. Δὲν λέγει τὸ ἴδιον καὶ δια τὴν ἐβδόμην. Πῶς ἐξηγεῖται; Μένει ἀνοικτὴ καὶ ἐξακολουθεῖ να εἰναι ἀνοικτὴ ζώντων ἡνῶν. Η ἐβδόμη δὲν ἔληξεν ἀκόμη. Εἰναι ἡ παρούσα περίοδος του κόσμου τὴν ὁποίαν διανύομεν. Ἀφοῦ ὁμῶς ἡ ἐβδόμη ἡμέρα περιλαμβάνει πλῆθος χιλιετῶν εἰναι λογικόν να συμπεράνωμεν ὅτι καὶ αἱ προηγούμεναι ἦσαν μακρὰ χρονικὰ περίοδοι. Καὶ ἐνῶ ἔχομεν αὐτὴν τὴν κατηγορηματικὴν ἀναλογίαν, δια να μὴ σας κουράζω, εἰς τὸ σημῖον αὐτὸ ὁ Ἀπαρᾶν, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε μόνιμος Γραμματεὺς της Γαλλικῆς Ἀκαδημίας των Επιστημῶν εἶπε: "Ἐάν ἐπρεπε να συνοψίσω εἰς 40 γραμμάς τὰ ιστορικὰ δεδομένα της Γεωλογίας περὶ της γεωγονίας, θα ἀντέγραφον τὸ κείμενον της Γενέσεως". Οὐδεμία λοιπὸν σύγκρουσις μετὰξὺ Μωσαϊκῆς καὶ Επιστημονικῆς κοσμογονίας. Σύγκρουσις ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς διανοίας των ἀρνητῶν.

Ἀς ἐξαπολύῃ ὁ ἄνθρωπος του αἰῶνος μᾶς πυραύλους καὶ δορυφόρους. Ἀς παραβιάξῃ μετὰ τὴν ἐπιστήμην τὸν τὰς πύλας του σύμπαντος. Ἀς ἀγοράξῃ οἰκόπεδα εἰς τὴν οὐλίην. Ἀς ἡλεκτρίζεται μετὰ μελλοντικὰ διαπλανητικὰ ταξίδια. Καὶ ἀν τὸ σύμπαν ολόκληρον κατακτήσῃ, μίαν πραγματικότητα δὲν θα ἡμπορέσῃ να καταγῇ, τὸν λόγον της Ἀγ. Γραφῆς. Οὔτε ἐν ὠτά δὲν θα δυνήθῃ να παρουσιάσῃ καὶ να ἀποδείξῃ ἀντίθετον πρὸς τὴν Επιστήμην. Καὶ ὅταν ἀκόμη παραβιάζωνται αἱ πύλαι του οὐρανοῦ, θα μένουν ἀπαρβιαστοὶ οἱ λόγοι της Βίβλου, ἀμείωτον τὸ κύρος των, αἰωνία ἡ ἰσχὺς των. "Εἰς τὸν αἰῶνα Κύριε ὁ λόγος Σου διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν ἡ ἀλήθεια Σου". Καὶ "Εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ ἐπιλάβωμαι των δικαιωμάτων σου ὅτι ἐν αυτοῖς ἔζησας με". Γνωρίζομεν βεβαίως ὅτι διηγήσεις σχετικαὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν του κόσμου ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλους λαούς, κυρίως της ἀρχαίας Ἀνατολῆς. Ἀλλὰ σύγκρισίς των με ἐκείνην του Μωϋσέως μᾶς οδηγεῖ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν της κολοσιαίας διαφορᾶς μετὰξὺ των, εἰς τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν εἰς ἡθικόν κάλλος ὑπεροχὴν της διηγήσεως της Π. Διαθήκης. Δὲν ὑπάρχει Θεία Πνοὴ εἰς τὰς διηγήσεις των ἄλλων λαῶν. Μάτην θα ἀναζητήσετε εἰς αὐτὰς τὸ Ζωοποιούν Πνεῦμα του Παντοδυνάμου Θεοῦ. Ἐκεῖ παρουσιάζεται πλῆθος θεῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, δούλων εἰς ἀδυναμία καὶ πάθη. Θα ἴδωμεν αὐτὰς τὰς θεοτήτας με ἐρίδας καὶ διαμάχας μετὰξὺ των, με ἀπάτας, ῥδνάς, σαρκικὰς ἀπολαύσεις καὶ πανουργίας καὶ δολιότητος. Ἐνῶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἔχομεν τὸν Ἐνα καὶ μόνον Ἀληθινόν Θεόν. Ομιλεῖ ὡς ἐκτὸς χρόνου καὶ τόπου κείμενος. Δημιουργεῖ δια μόνου του λόγου του τὰ πάντα ἐκ του μηδενός. Πόσον ἀνάγλυφον

τω όντι παρουσιάζει ο Θεόπτης Μωϋσής την μεγαλοπρέπεια και την μεγαλειότητα του Παντοδυνάμου Γιαχβέ, ο οποίος δημιουργεί μόνον δια της προσταγής Του! Αναμφιβόλως τούτο τον ύψος μόνον περί του Κυρίου Παντοκράτορος, του Κυρίου του παντός ήτο δυνατόν να χρησιμοποιηθεί.

Αλλά εκτός της ιστορικής και επιστημονικής, έχει η Παλαιά Διαθήκη και μεγάλην κοινωνικήν σπουδαιότητα. Περιέχει σοφούς κοινωνικούς θεσμούς. Διδασκαλίαν υψηλήν επί σημερινών και βασικών κοινωνικών προβλημάτων. Είναι ανυπέρβλητος εις αξίαν η κοινωνική διδασκαλία των Προφητών και μάλιστα η Νομοθεσία η Μωσαϊκή. Ταύτα πάντα έχουν μελετηθή επιστημονώς από παλαιότερους και συγχρόνους Κοινωνιολόγους. Παραβάλλεται η Μωσαϊκή Νομοθεσία προς εκείνην του Βαβυλωνίου βασιλέως Χαμουραμπί. Ανευρέθη η Χαμουράμπιος Νομοθεσία εις τα Σούσα το 1901. Είणा υψηλής στάθμης δια την εποχήν εκείνην 1.750 περίπου έτη π.Χ. Συγκρινομένη όμως η Μωσαϊκή προς αυτήν παρουσιάζεται ασυγκρίτως υπερέχουσα της δευτέρας. Διότι η Μωσαϊκή έχει λίαν υψηλήν αντίληψιν περί της ανθρωπίνης προσωπικότητος, περί του νοήματος της ανθρωπίνης ζωής. Ο κώδικς του Χαμουραμπί (όπως συνήθως λέγεται) περιέχει διατάξεις σκληράς δια τους πτωχούς και τους δούλους, αντιθέτως δε πολύ ευνοϊκάς δια τας ανωτέρας κοινωνικάς τάξεις. Ουδέν ευεργετικόν μέτρον αναφέρει περί των πτωχών και των αδυνάτων. Ενώ η Μωσαϊκή Νομοθεσία περιέχει διατάξεις ανθρωπιστικές διότι είναι έργον Θείας πνοής και εμπνεύσεως. Εξαιρεί την αξίαν της ανθρωπίνης προσωπικότητος. Κατ' αυτήν ο άνθρωπος είναι πλασμένος "κατ' εικόνα Θεού και καθ' ομοίωσιν" και αντηχεί η φωνή της Βίβλου προς ημάς "υιοί έστε, υιοί έστε κατά Χάριν". Ο άνθρωπος, Θεός κατά Χάριν, προικισμένος με υπέροχα νοητικά, συναισθηματικά και εξουσιαστικά προσόντα, τα οποία τον κάνουν να διαφέρη ποιοτικά από όλα τα άλλα ζώα. Ο Αριστοτέλης εις τα Πολιτικά του ονομάζει τον δούλον έμψυχον όργανον, ο Πλάτων εις την Πολιτείαν του γράφει ότι ο κληρός των τέκνων των δούλων είναι το δνειδος και συνιστά εις τους ιατρούς να αποφεύγουν τας επισκέψεις εις τους δούλους διότι δεν αξίζουν τον κόπο - τι το παράδοξον ότι ο αρχαίος κόσμος στεναίξει υπό το βάρος απολύτου δουλείας; - ενώ ο Μωϋσής ζητεί την ενότητα και την συμφιλίωσιν των ανθρώπων, την κατάργησιν της διακρίσεως εις κυρίους και δούλους. Μαστιγώνει την μαρίαν του πλουτισμού και την πλεονεξίαν. Ζητεί την επικράτησιν εν τη κοινωνία. Γνωστή η προσταγή του Λευϊτικού "Αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν". Η αντίληψις, ότι όλοι

οι Ισραηλίται άνευ διακρίσεων είναι απέναντι του νόμου ίσοι, μαρτυρεί επίσης την υψηλήν κοινωνικήν διδασκαλίαν της Παλαιάς Διαθήκης. Λαμβάνει ο Μωϋσής σοφά μέτρα, δια να επικρατή οικονομική ισορροπία μέσα εις την Ισραηλιτικήν κοινωνίαν. Εν τούτοις μέτρον ήτο η υποστήριξις της μεσαίας τάξεως, ώστε να προλαμβάνεται η πενία πολλών οικογενειών και η απληστία των πλουσίων. Επροστατεύετο η περιουσία και δεν επέτρεπε να εποφθαλμιά ο Ισραηλίτης τα αγαθά τα οποία απέκτησεν ο πλησίον του με τον ιδρώτα του προσώπου του. Είναι γνωστά αι δύο χαρακτηριστικά εν προκειμένω εντολαί του Δεκαλόγου "Ου κλέψεις" και "ου επιθυμήσεις, όσα τω πλησίον σου εστί".

Εκείνος ο οποίος θα ετολμούσε να θίξη την περιουσίαν του άλλου, μεταθέτων τα σύνορα π.χ. του αγρού του, εκηρύσσετο επικατάρατος. Εάν δε ένας πτωχός ιδιοκτήτης ευρίσκετο εις την ανάγκην να πώληση το κτήμα του, ο νόμος επέτρεπε να το ανακτήσῃ, εάν κατέβαλλε την αξίαν του. Κάθε πεντηκοστόν έτος επιστρέφοντο εις τους παλαιούς κατόχους τα απαλλοτριωθέντα κληρονομικά κτήματα. Από τας διατάξεις αυτές φαίνεται σαφώς, ότι ο νόμος δεν ανενόριζεν εις την πραγματικότητα την πώλησιν ενός κτήματος, αλλά την εθεώρει τρόπον τινα ως ενοικίασιν. Δι' αυτό ο γνωστός Ιουδαίος φιλόσοφος Φίλων, τον σοφόν αυτόν θεσμόν τονωνόμασεν "θεσμόν φιλανθρωπίας και δικαιοσύνης". Τιοιούτοτρόπως εφρόντιζεν η Παλαιά Διαθήκη να μη στερηται κανείς τουλάχιστον τα αναγκία προς το ζην. Επειδή όμως αυτό καθίστατο δύσκολον, λόγω της ανθρωπίνης ιδιοτελείας, έλάβανε πολλά και ποικίλα μέτρα υπέρ των ορφανών και χηρών και των δούλων. Οι πτωχοί και αι χήραι είχαν το δικαίωμα να μεταβαίνουν και σταχυολογούν ανενόχλητοι εις τους αγρούς. Εάν ένας πτωχός είχε αφήσει ενέχυρον κάτι από τα υπάρχοντά του, ο δανειστής δεν είχε το δικαίωμα να εισέλθῃ εις την οικίαν του και να το πάρῃ.

Πολλοί προτροπαί γίνονται και προς τους δικαστάς, δια να υποστηρίζουν τον πτωχόν. Παραλλήλως πολλοί και αυστηροί ποιναι αποβιούνται εναντίον εκείνων, οι οποίοι καταπιέζουν τους πτωχούς και αδυνάτους. "Δικαιοσύνην μάθετε οι ενοικούντες επί της γης", βροντοφωνεί ο μεγαλοφωνότατος Προφήτης Ησαΐας. Με το σάλπισμα "δικαιοσύνη" αρχίζει το βιβλίον του ο Σολομών "Αγαπήσατε δικαιοσύνην οι κρίνοντες την γην".

Ποίον είναι το πρόβλημα σήμερα το οποίον συνταράσσει τας κοινωνίας εις όλα τα πλάτη και τα μήρη της γης; Είναι το λεγόμενον κοινωνικόν πρόβλημα. Ποίος το προκαλεί; η ασυνειδήτος αδικία και η εκμετάλλευσιν των αδυνάτων. Και έχοντα στήχρονος

Η Αφάνεια του βούρκου

Διευκρινίσεις του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου

Χριστιανοί φίλοι καθώς και αρκετοί ομόθρησκοι έχουν εκφράσει απορία αλλά και έντονη δυσφορία για το ότι το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος αφήνει αναπάντητα και χωρίς καταγγελία δημοσιεύματα εβδομαδιαίου ρυπαρογραφήματος που περιέχουν ακατανόμαστε ύβρεις κι αισχρές συκοφαντίες κατά των Εβραίων.

Το Κ.Ι.Σ., αναγνωρίζει τη δικαιολογημένη αγανάκτηση των διαμαρτυρουμένων και διευκρινίζει τα παρακάτω:

1) Υπενθυμίζεται ότι στο παρελθόν ο εκδότης του εβδομαδιαίου αυτού "έντυπου" είχε μνηνθεί από το Κ.Ι.Σ. και κατά τη δίχη, για να αποφύγει την αναμενόμενη καταδίκη του **αναγνώρισε την ανακρίβεια των εναντίον των Εβραίων δημοσιευμάτων του και ζήτησε συγγνώμη.**

2) Σε άλλη περίπτωση συκοφαντικών δη-

μοσιευμάτων επενέβησαν αυτεπαγγέλτως η Εισαγγελική Αρχή και οι αρχές Ασφαλείας, οι οποίες **υπεχρέωσαν το εν λόγω "έντυπο" να σταματήσει αυτά τα δημοσιεύματα.**

3) Είναι γνωστό στην ευρύτερη κοινή γνώμη ότι το "έντυπο" αυτό με τα συκοφαντικά και πολλάκις χυδαία δημοσιεύματά του **στοχεύει στο να προκαλέσει αντίδραση από μέρους των συκοφαντούμενων** ώστε να βγει από την αφάνεια που βρίσκεται. Ελλείπει ότι μία μήνυση θα του επιτρέψει να διακηρύξει ότι (δήθεν) "διώκεται", "υποφέρει" για τις ιδέες που (δήθεν) υπερασπίζεται και να συσπειρώσει έτσι εκείνους τους ελάχιστους που το παρακολουθούν. (Όπως μάλιστα έχει αποκαλύψει άλλο επίσης αντισιωνιστικό "έντυπο", ο εκδότης του εβδομαδιαίου αυτού ψευδολόγου "έντυπου" γράφει ο ίδιος άρθρα κι επιστολές με διά-

φορα ψευδώνυμα για να αποδείξει δήθεν υποστήριξη από την πλευρά των αναγνωστών του.

Φαίνεται έτσι ότι ο **αντισιωνιστικός ποικιλότροπος αποδίδει στους "ορκισμένους" πολέμους των Εβραίων** που ωραίοι οποιούν αυτή την αποδοτική δραστηριότητά τους με την επίσης ψευδεπίγραφη ιδιότητα του "Ελληνόψυχου").

4) Το Κ.Ι.Σ. διατηρεί βάσει του άρθρου 24 του Νόμου 1419/1984 το δικαίωμα να προσφύγει στη δικαιοσύνη. Θα το πράξει όμως κατά τρόπο τέτοιο ώστε να μη δώσει την ευκαιρία στο εβδομαδιαίο συκοφαντικό "έντυπο" να βγει από την **αφάνεια του βούρκου στον οποίο είναι καταδικασμένο να βρίσκεται.**

Το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος

μεταρρυθμιστεί, τα τσιράκια της αθεΐας και του υλισμού, δια να επιχειρήσουν ευθυνήν δημιουργίαν. Έχουν την γνώσιν ότι οι λαοί διψούν και πεινούν, την δικαιοσύνην και ζητούν το συγκλονιστικό σύνθημα: "Δικαιοσύνην, δικαιοσύνην". Είναι όμως κλέπται. Διότι η Παλαιά Διαθήκη όχι κατά τον 19ο και 20ον αιώνα αλλά προ τριών και ημισί χιλιάδων ετών έφριξε το συγκλονιστικό σύνθημα "δικαιοσύνην μάθετε οι ενοικούντες επί της γης". "Πάς ος ου μη μάθη δικαιοσύνην επί της γης αλήθειαν ου μη ποιήσει". Είναι το μήνυμα του μεγαλοπνέου εκείνου Προφήτου, του Ησαΐου. Διати να υπάρχουν πτωχοί; Το αδιωώπητον ερώτημα που ηλεκτρίζει τις μάζες εις τους καιρούς μας. Να μην υπάρχουν πτωχοί και ενδεείς. Αλλά τούτο αποτελεί εφεύρεσιν των ενδεών; Χονδροκομένη πλάνη. Κλοπή. Ανοίξατε το Δευτερονόμιον (1400π.Χ.). Ποίον το ιδανικόν της Μωσαϊκής Νομοθεσίας; "Ουκ έσται εν σοι ενδεής" και πλήθος άλλων σοφών διατάξεων περιλαμβάνει το κοινωνικώτατον βιβλίον του Δευτερονομίου με την εφαρμογήν των οποίων πατάσσεται η αδικία, η ανισότης, προλαμβάνεται η οικονομική εξαθλίωσις του λαού.

Τρεις αι αρχαί, αι οποίαι θεμελιώνουν την Μωσαϊκήν Νομοθεσίαν.

1. Η ιδέα ότι η Χαναάν ανήκει εις τον Θεόν. Ο λαός έχει δικαίωμα χρήσεως της γης. "Εμή εστιν η γη" διότι προσήλυτοι και πάροικοι υμείς εναντίον μου" (Λευϊτ).

2. Η εντολή "αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν" (Λευϊτ). Προϋποθέτει αναγνώρισιν της προσωπικότητος και των δικαιωμάτων της μη εξαιρουμένων των ξένων, των γυναικών και των δούλων.

3. Η αρχή ότι όλοι οι Ισραηλίται ανεξαίρετως φύλου και τάξεως είναι ίσοι απέναντι του νόμου. "Ουκ επιγνώσει πρόσωπον εν κρίσει κατά τον μικρόν και κατά τον μέγαν κρινείς. Ον μη υποστείλης πρόσωπον ανθρώπων ότι η κρίσις του Θεού εστι" (Δευτερονόμ.). Και άλλα πολλά κοινωνικώτατα μέτρα περιλαμβάνονται εις την Μωσαϊκήν Νομοθεσίαν, όπως 1), το έτος αφέσεως. Εκλήθη ούτω διότι εχαρίζοντο τα χρέη ανά παν 7ον έτος. "Δι' επτά ετών ποιήσεις άφεσιν. Αφήσεις παν χρέος ίδιον, ο οφείλει σοι ο πλησίον και τον αδελφόν σου ουκ αποκτήσης. Επικέκλημαι γαρ άφεσις" Κυρίω τω Θεώ του" (Δευτερο.).

2) Το Ιωβηλαίον έτος. Κάθε πεντηκοστόν έτος εχαρίζοντο τα χρέη απηλευθερώνοντο οι δούλοι και επανήρχοντο εις τους κατόχους τα εξ ανάγκης πωληθέντα κτήματα. Η επιστροφή εγίνετο δωρεάν. Είδος περιοδικού αναδασμού της γης. Τούτο αποτελεί περιορισμόν του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, φραγμόν εις την απληστίαν των πλουσίων

3) Επεβάλλετο άτοκος δανεισμός εις τους πτωχούς "Ουκ εκτοκίσης τω αδελφώ σου τόκον αργυρίου και τόκον παντός πράγματος, ου εάν εκδανείσης, ίνα ευλογήση σε Κύριος ο Θεός σου εν πάσι τοις έργοις σου επί της γης" (Δευτερο.).

4) Μία γωνία γης, το 1/60 έμενεν αθέριστος χάριν των πτωχών.

5) Η δεκάτη χάριν των πτωχών κάθε τρίτον έτος. "Μετά τρία έτη εξοίσεις παν το επιδέκατον των γεννημάτων σου και ελεύσεται ο Λευϊτης ότι ουκ έστιν αυτό μερίς, ουδέ κλήρος μετά σου και ο προσήλυτος και ο ορφανός και η χήρα η εν ταις πόλεσι σου και φάγονται και εμπληθήσονται, ένα ευλόγησεν σε κύριος ο θεός (Δευτερο.).

6) Η άμεσος καταβολή του μισθού εις τον εργάτην "Ον μη κοιμηθήσεται ο μισθός του μισθωτού σου παρά σοι έως πρωί" (Λευϊτ).

Είναι άξιον προσοχής, ότι οι Προφῆται, οι μεγάλοι αυτοί κοινωνικοί διδάσκαλοι του Ισραήλ, θεωρούν την φιλανθρωπίαν ως ανωτέραν και από πολλά καθήκοντα, τα οποία έχει ο άνθρωπος προς τον Θεόν.

"Δεν ζητεί ο Θεός να νηστεύετε" λέγει ο Ησαΐας, ούτε να κλείνετε την κεφαλήν σας σαν το σπαρτό, και να βαδίζετε περιτυλιγμένοι μέσα εις χονδρούς σάκκους, και να κοιμάσθε επάνω εις την στάχτην, δεν να εκτελέσετε εν θρησκευτικόν καθήκον. Ο Θεός θέλει από σας, αντί όλων αυτών να λύνετε τα δεσμά εκείνων τους οποίους έχετε δεμένους εις την φυλακήν, να σχίζετε κάθε συμβόλαιον αδίκου συναλλαγής, να μοιράζετε τον άρτον σας με

τους πεινώντας, να στεγάσετε εις τον οίκον σας τους αστέγους. Και εάν ιδήτε γυμνόν άνθρωπον, να τον ενδύσετε και να τον προστατεύετε. Και δεύτε διαλεχθώμεν λέγει Κύριος Παντοκράτωρ. Και το σπουδαιότατον αυτό καθήκον της ελεημοσύνης και εν γένει της φιλανθρωπίας δεν περιορίζεται μόνον εις τα αγαπητά πρόσωπα αλλά επεκτείνεται και προς τους εχθρούς ακόμη. "Εάν πεινά ο εχθρός σου ψώμιζε αυτόν, εάν διψά πότιζε αυτόν" συνιστά το διδακτικώτατον βιβλίον των Παροιμιών. Αυτό το μέχρι των εχθρών επεκτεινόμενον ενδιαφέρον δεν είναι εξόχως σημαντικόν δείγμα αγαθοποιΐας αγνώστου εις άλλους λαούς;

Πότε η Παλαιά Διαθήκη και ιδιαιτέρως η Μωσαϊκή Νομοθεσία θα γίνουν το εντρυφήμα πολιτικών, κοινωνιολόγων, οικονομολόγων, δια να εμπνευσθούν από τα υπέρχα εκείνα κοινωνικά συνήματα και να οργανώσουν τας συγχρόνους κοινωνίας;

"Ουκ έσται εν σοι ενδεής". Είναι η μεγαλειώδης επωδός του βιβλίου αυτού.

Είναι λοιπόν ή δεν είναι τα συνήματα των κοινωνιολογικών συστημάτων που γοητεύουν σήμερα τα πλήθη κλεμμένα από την ιεράν Βίβλον; Δικαιοσύνη και αγάπη είναι τα δύο αιώνια κλειδιά με τα οποία είναι δυνατόν να λυθή το κοινωνικόν πρόβλημα, το οποίο αποτελεί το επίκεντρον των συγχρόνων κοινωνιών, εις όλα τα πλάτη της γης.

Δι' έλλειψιν χρόνου αφήνω άθικτον την σημαντικώτατην παιδαγωγικήν αξίαν της Παλαιάς Διαθήκης καθώς και το λογοτεχνικόν μεγαλείον της, δια το οποίον έχουν γραφή και λεχθή από κορυφαίους εγράτας του πνεύματος, πολλά, τα οποία εξάιρουν τους λογοτεχνικούς της θησαυρούς και κατατάσσουν αυτήν, ιδιαιτέρως μερικα από τα βιβλία της, εις τας πρώτας θέσεις της Παγκοσμίου Πνευματικής παραγωγής.

*

Αγαπτέ μου λαέ του Ισραήλ, η Παλαιά Διαθήκη αποτελεί δια σε τον σημερινό Ισραηλίτην μέγιστον θησαυρόν, πολύτιμον προγονικήν κληρονομίαν. Είναι δικαία η καύχησις σας δια το πολύτιμον τούτο βιβλίον. Ουδείς αγνοεί τα πόσα οφείλει ο λαός σας εις αυτό το αιώνιον βιβλίον. Πράγματι ιδιαιτέρα είναι η θέσις την οποίαν κατέχει ο λαός σας μεταξύ των άλλων λαών, αξιόλογος η μακροχρόνιος αντοχή του λαού σας εις ποικίλας δοκιμασίας, θυμαστή η επιβίωσις του δια μέσον τόσων περιπετειών, τριάντα οκτώ ολοκλήρων αιώνων. Όλα αυτά τα οφείλει εις την επιδράσιν της Βίβλου, της υπερφυσικής αυτής Θείας Αποκαλύψεως.

Αυτή αυτή η ύπαρξις σου, λαέ του Ισραήλ, οφείλεται εις τον Θεόν.

Τον Θεόν του Ισραήλ της Παλαιάς Διαθήκης, ο οποίος και κατέστησε το Ισραήλ περιούσιον λαόν από πάντων των εθνών των επί προσώπου της γης. Ωραιότατα ο Αμμός, ο πρόγονος υμών, διατυπώνει την αλήθεια αυτήν: τέκνα Ισραήλ, μόνον εσάς ανέδειξα εξ όλων των λαών της γης. Δι' αυτό ακριβώς θα σας τιμωρήσω δια τας αμαρτίας σας. Τούτο σημαίνει ότι δεν αρκεί η καύχησις μόνον. Είναι απαραίτητος η μελέτη της Βίβλου, ημέρας και νυκτός, όπως λέγει ο Ψαλμωδός, και ητήρησις των εντολών καθώς και ο μετασχηματισμός της και μετουσιώσις της εις πράξιν και ζωή. Είναι απαραίτητον, σύγχρονον λαέ του Ισραήλ, το ενδιαφέρον σου δια την πληρεστέραν γνώσιν της ωραίας θρησκευτικής και κοινωνικής της διδασκαλίας. Είναι χρέος σου η συνεχής επικοινωνία μετά του Θεού, του αγίου Θεού του Ισραήλ, η οποία επικοινωνία σου, από αρχαιότατων χρόνων είναι στενώτατα συνδεδεμένη με τας θρησκευτικές αλλά και φιλοσοφικές πεποιθήσεις των πατέρων σου. Έτσι, λαέ του Ισραήλ, θα αναδεικνύεσαι άξιον τέκνον, θα αντλήης δύναμιν. Και Ισραήλ με ολιγώτερα εγκαύματα από την σημερινήν κάμινον της σκληράς δοκιμασίας σου. Τοιουτοτρόπως θα καταστής ισχυρός παράγων δια την ηθικήν και πνευματικήν ανόρθωσιν της ανθρωπότητος. Με οδηγόν το υπέρχον περί ειρήνης κήρυγμα του μεγαλοπνέου Ησαΐου θα συμβάλης εις την εδραίωσιν της ειρήνης εν τω κόσμω, δια να ζήσης και συ, Λαέ του Ισραήλ, ειρηνικώς και εν αγάπη μετά των άλλων λαών του πεπολιτισμένου κόσμου.

Θεσσαλονίκη: Παλιά Συναγωγή "Κιάνα", επί της οδού Βαλαωρίτου 9. Σήμερα έχει κατεδαφισθεί.

ΜΙΑ ΛΑΜΠΡΗ ΣΤΙΓΜΗ: Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Του ΜΩΥΣΗ ΜΠ. ΑΛΤΣΕΧ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΚΕΝΤΡΟ ΣΕΦΑΡΑΔΙΜ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ)

Αν η Ελλάς τον 18ο αιώνα μπορεί να περιγραφεί ως ένα από τα μεγαλύτερης σημασίας και επιρροής κέντρα των Εβραίων Σεφαραδίμ, σίγουρα η Θεσσαλονίκη μπορεί να θεωρηθεί πρωτεύουσά της. Στην ουσία η πόλη συνέδεσε για αιώνες την τύχη της με το Εβραϊκό στοιχείο, και, προσδεντικό καθώς ήταν, το Εβραϊκό στοιχείο έγινε πρωτοπόρο στην εμπορική, βιομηχανική και πνευματική ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης (Ιν Μεμόριαμ, "Η ΕΡΤ στη Βόρειο Ελλάδα"). Διάφοροι ταξιδιώτες περιγράφουν την πόλη ως πολύ ευημερούσα, με περίχωρα που ήταν κυριολεκτικά ένας φυσικός παράδεισος, και το λιμάνι της που συ-

χνά έδινε ασφαλές καταφύγιο σε πλοία που διέφευγαν την οργή του Αιγαίου πελάγους. Παρόλα αυτά, η ζωή για το μέσο κάτοικο ήταν άρκετά διαφορετική.

Καθώς οι Οθωμανοί αξιωματούχοι κατείχαν θέσεις όπως αυτήν του φοροεισπράκτορα για περιορισμένο χρονικό διάστημα, προσπαθούσαν να επωφεληθούν από τον προσωρινό διορισμό τους - εις βάρος της κοινότητος. Στις αρχές του αιώνα υπήρχαν 30.000 Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη. Ζούσαν σε μια πόλη με τρομερές συνθήκες υγιεινής. Οι δρόμοι ήταν σαν λαβύρινθοι, με νέα κτίσματα να ξεφυτρώνουν παντού. Μερικές περιοχές ήταν σχεδόν ερημωμένες, ενώ σε άλ-

λες η πυκνότητα του πληθυσμού ήταν ασφυκτική. Ένα εκπληκτικό γεγονός παρ' όλα αυτά είναι το ότι αν και ο κόσμος υπέφερε, η ασφάλεια και η εμπιστοσύνη ήταν δεδομένες: Κλοπές σπάνια γίνονταν, ενώ οι άνθρωποι άφηναν τα καταστήματα και τα σπίτια τους ξεκλειδωτά χωρίς φόβο να χάσουν την περιουσία τους (Νεχαμά, σελ.20).

Το θρησκευτικό συναίσθημα ήταν πολύ ανεπτυγμένο στην Ελλάδα την εποχή εκείνη. Οι Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη αισθάνονταν άνετα αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού, συνεισέφεραν οικονομικά στην Οθωμανική αυτοκρατορία και έχαιραν πλήρους θρησκευτικής ελευθερίας.

μεταρρυθμιστεί, τα τοιράκια της αθέϊας και του υλισμού, δια να επιχειρήσουν ευθύνην δημαγωγίαν. Έχουν την γνώσιν ότι οι λαοί διψούν και πεινούν, την δικαιοσύνην και ζητούν το συγκλονιστικόν σύνθημα: "Δικαιοσύνην, δικαιοσύνην". Είναι όμως κλειπται. Διότι η Παλαιά Διαθήκη όχι κατά τον 19ο και 20ον αιώνα αλλά προ τριών και ημισυ χιλιάδων ετών έθριψε το συγκλονιστικόν σύνθημα "δικαιοσύνην μάθετε οι ενοικούντες επί της γης". "Πάς ος ου μη μάθῃ δικαιοσύνην επί της γης αλήθειαν ου μη ποιήσει". Είναι το μήνυμα του μεγαλοπνούς εκείνου Προφήτου, του Ησαΐου. Διὰτι να υπάρχουν πτωχοί; Το αδυσώπητον ερώτημα που ηλεκτρίζει τις μάζες εις τους καιρούς μας. Να μην υπάρχουν πτωχοί και ενδείξι. Αλλά τούτο αποτελεί εφεύρεσιν των ενδών; Χονδροκομένη πλάνη. Κλοπή. Ανοίξατε το Δευτερονόμιον (1400π.Χ.). Ποίον το ιδανικόν της Μωσαϊκής Νομοθεσίας; "Ουκ έσται εν σοι ενδεής" και πλήθος άλλων σοφών διατάξεων περιλαμβάνει το κοινωνικώτατον βιβλίον του Δευτερονομίου με την εφαρμογήν των οποίων πατάσσεται η αδικία, η ανισότης, προλαμβάνεται η οικονομική εξαθλίωσις του λαού.

Τρεις αι αρχαί, αι οποίαι θεμελιώνουν την Μωσαϊκήν Νομοθεσίαν.

1. Η ιδέα ότι η Χαναάν ανήκει εις τον Θεόν. Ο λαός έχει δικαίωμα χρήσεως της γης. "Εμῇ εστιν η γῆ διότι προσήλυτοι και πάροικοι υμείς εναντίον μου" (Λευϊτ).

2. Η εντολή "αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν" (Δευϊτ). Προϋποθέτει αναγνώρισιν της προσωπικότητος και των δικαιωμάτων της μη εξαιρουμένων των ξένων, των γυναικίων και των δούλων.

3. Η αρχή ότι όλοι οι Ισραηλίται ανεξαιρέτως φύλου και τάξεως είναι ίσοι απέναντι του νόμου. "Ουκ επιγνώσει πρόσωπον εν κρίσει κατά τον μικρόν και κατά τον μέγαν κρίνεις. Ου μη υποστείλῃς πρόσωπον ανθρώπων ότι η κρίσις του Θεού εστι" (Δευτερονόμ.). Και άλλα πολλά κοινωνικώτατα μέτρα περιλαμβάνονται εις την Μωσαϊκήν Νομοθεσίαν, όπως 1), το έτος αφέσεως, Εκλήθη ούτω διότι εχαρίζοντο να χρέη ανά παν 7ον έτος. "Δι' επτά ετών ποιήσεις άφεισιν. Αφήσεις παν χρέος ιδιον, ο οφείλει σοι ο πλησίον και τον αδελφόν σου ουκ αποκρίσης. Επικέκλημαι γαρ άφεισις Κυριω τω Θεώ του" (Δευτερ.).

2) Το Ιωβηλαίον έτος. Κάθε πεντηκοστόν έτος εχαρίζοντο τα χρέη απηλευθερώνοντο οι δούλοι και επανήρχοντο εις τους κατόχους τα εξ ανάγκης πωληθέντα κτήματα. Η επιστροφή ενίεντο δωρεάν. Είδος περιοδικού αναδασιμύ της γης. Τούτο αποτελεί περιορισμόν του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, φραγμόν εις την απληστίαν των πλουσίων

3) Επεβάλλετο άτοκος δανεισμός εις τους πτωχούς "Ουκ εκτοκίσῃς τω αδελφώ σου τόκον αργυρίου και τόκον παντός πράγματος, ου εάν εκδανείσῃς, ίνα ευλογησῇ σε Κύριος ο Θεός σου εν πάσι τοις έργοις σου επί της γης" (Δευτερ.).

4) Μία γωνία γης, το 1/60 έμενεν αθέριστος χάριν των πτωχών.

5) Η δεκάτη χάριν των πτωχών κάθε τρίτον έτος, "Μετά τρία έτη εξοίσεις παν το επιδέκατον των γεννημάτων σου και ελευθεύεται ο Λευϊτης ότι ουκ εστιν αυτώ μερίς, ουδέ κλήρος μετά σου και ο προσήλυτος και ο ορφανός και η χήρα η εν ταις πόλεσι σου και φάγονται και εμπληθθίσονται, ένα ευλογησῇ σε κύριος ο θεός (Δευτερ.).

6) Η άμεσος καταβολή του μισθού εις τον εργατήν "Ου μη κοιμηθήσεται ο μισθός του μισθωτού σου παρά σοι έως πρωΐ" (Λευϊτ).

Είναι άξιον προσοχής, ότι οι Προφῆται, οι μεγάλοι αυτοί κοινωνικοί διδασκαλοι του Ισραήλ, θεωρούν την φιλανθρωπίαν ως ανωτέραν και από πολλά καθήκοντα, τα οποία έχει ο άνθρωπος προς τον Θεόν.

"Δεν ζητεί ο Θεός να νηστεύετε" λέγει ο Ησαΐας, ούτε να κλεινεται την κεφαλήν σας σαν το σπαρτό, και να βαδίζετε περιτυλιγμένοι μέσα εις χονδρούς σάκκους, και να κοιμάσθε επάνω εις την στάχτην, δεν να εκτελέσετε εν θρησκευτικόν καθήκον. Ο Θεός θέλει από σας, αντί όλων αυτών να λύνετε τα δεσμά εκείνων τους οποίους έχετε δεμένους εις την φυλακήν, να σκίζετε κάθε συμβόλαιον αδικίου συναλλαγής, να μοιράζετε τον άρτον σας με

τους πεινώντας, να στεγάζετε εις τον οίκον σας τους αστέγους. Και εάν ιδήτε γυνόν άνθρωπον, να τον ενδύσετε και να τον προστατεύσετε. Και δεύτε διαλεχθώμεν λέγει Κύριος Παντοκράτωρ. Και το σπουδαιώτατον αυτό καθήκον της ελεημοσύνης και εν γένει της φιλανθρωπίας δεν περιορίζεται μόνον εις τα αγαπητά πρόσωπα αλλά επεκτείνεται και προς τους εχθρούς ακόμη. "Εάν πεινά ο εχθρός σου ψώμιζε αυτόν, εάν διψά πότιζε αυτόν" συνιστά το διδασκικώτατον βιβλίον των Παροιμιών. Αυτό το μέχρι των εχθρών επεκτεινόμενον ενδιαφέρον δεν είναι εξόχως σημαντικόν δείγμα αγαθοποιίας αγνώστου εις άλλους λαούς;

Πότε η Παλαιά Διαθήκη και ιδιαιτέρως η Μωσαϊκή Νομοθεσία θα γίνουν το εντύπωμα πολιτικών, κοινωνιολόγων, οικονομολόγων, δια να εμπνευσθούν από τα υπέροχα εκείνα κοινωνικά συνθήματα και να οργανώσουν τας συγχρόνους κοινωνίας;

"Ουκ έσται εν σοι ενδεής". Είναι η μεγαλειώδης επωδός του βιβλίου αυτού.

Είναι λοιπόν ή δεν είναι τα συνθήματα των κοινωνιολογικών συστημάτων που γοητεύουν σήμερα τα πλήθη κλειμένα από την ιεράν Βίβλον; Δικαιοσύνη και αγάπη είναι τα δύο αιώνια κλειδιά με τα οποία είναι δυνατόν να λυθή το κοινωνικόν πρόβλημα, το οποίον αποτελεί το επίκεντρον των συγχρόνων κοινωνιών, εις όλα τα πλάτη της γης.

Δι' έλλειψιν χρόνου αφήνω άθικτον την σημαντικώτατην παιδαγωγικήν αξίαν της Παλαιάς Διαθήκης καθώς και το λογοτεχνικόν μεγαλείον της, δια το οποίον έχουν γραφή και λεχθή από κορυφαίους εργάτας του πνεύματος, πολλά, τα οποία εξαιρούν τους λογοτεχνικούς της θησαυρούς και κατατάσσουν αυτήν, ιδιαιτέρως μερικά από τα βιβλία της, εις τας πρώτας θέσεις της Παγκοσμίου Πνευματικής παραγωγής.

Αγαπτέ μου λαέ του Ισραήλ, η Παλαιά Διαθήκη αποτελεί

δια σε τον σημερινό Ισραηλίτην μέγιστον θησαυρόν, πολυτίμον προγονικήν κληρονομίαν. Είναι δικαία η καύχησίς σας δια το πολυτίμον τούτο βιβλίον. Ουδείς αγνοεί τα πόσα οφείλει ο λαός σας εις αυτό το αιώνιον βιβλίον. Πράγματι ιδιαιτέρα είναι η θέσις την οποίαν κατέχει ο λαός σας μεταξύ των άλλων λαών, αξιόλογος η μακροχρόνιος αντοχή του λαού σας εις ποικίλας δοκιμασίας, θαυμαστή η επιβιώσις του δια μέσου τόσων περιπετειών, τριάντα οκτώ ολοκληρών αιώνων. Όλα αυτά τα οφείλεις εις την εδίδρασιν της Βίβλου, της υπερφυσικής αυτής Θείας Αποκαλύψεως.

Αυτή αυτή η ύπαρξις σου, λαέ του Ισραήλ, οφείλεται εις τον Θεόν.

Τον Θεόν του Ισραήλ της Παλαιάς Διαθήκης, ο οποίος και κατέστησε το Ισραήλ περιούσιον λαόν από πάντων των εθνών των επί προσώπου της γης. Ωραιότατα ο Αμώς, ο πρόγονος υμών, διατυπώνει την αλήθεια αυτήν: τέκνα Ισραήλ, μόνον εσάς ανέδειξε εξ όλων των λαών της γης. Δι' αυτό ακριβώς θα σας τιμωρήσω δια τας αμαρτίας σας. Τούτο σημαίνει ότι δεν αρκεί η καύχησις μόνον. Είναι απαραίτητος η μελέτη της Βίβλου, ημέρας και νυκτός, όπως λέγει ο Ψαλμωδός, και ητήρησις των εντολών καθώς και ο μετασχηματισμός της και μετουσιώσις της εις πράξιν και ζωή. Είναι απαραίτητον, σύγχρονα λαέ του Ισραήλ, το ενδιαφέρον σου δια την πληρεστέραν γνώσιν της ωραίας θρησκευτικής και κοινωνικής της διδασκαλίας. Είναι χρέος σου η συνεχής επικοινωνία μετά του Θεού, του αγίου Θεού του Ισραήλ, η οποία επικοινωνία σου, από αρχαιοτάτων χρόνων είναι στενωπάτα συνδεδεμένη με τας θρησκευτικές αλλά και φιλοσοφικάς πεποιθήσεις των πατέρων σου. Ετοι, λαέ του Ισραήλ, θα αναδεικνύεσαι άξιον τέκνον, θα αντλής δύναμιν. Και Ισραήλ με ολιγώτερα εγκαίματα από την σημερινήν κάμνιν της σκληράς δοκιμασίας σου. Τοιούτοτρόπως θα καταστής ισχυρός παράγων δια την ήθικην και πνευματικήν ανόρθωσιν της ανθρωπότητος. Με οδηγόν το υπέροχον περί ειρήνης κήρυγμα του μεγαλοπνούς Ησαΐου θα συμβάλῃς εις την εδραίωσιν της ειρήνης εν τω κόσμω, δια να ζήσης και συ, Λαέ του Ισραήλ, ειρηνικώς και εν αγάθῃ μετά των άλλων λαών του πεπολιτισμένου κόσμου.

Θεσσαλονίκη: Παλιά Συναγωγή "Κιάνα", επί της οδού Βαλαωρίτου 9. Σήμερα έχει κατεδαφισθεί.

ΜΙΑ ΛΑΜΠΡΗ ΣΤΙΓΜΗ:

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Του ΜΩΥΣΗ ΜΠ. ΑΛΤΣΕΧ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΚΕΝΤΡΟ ΣΕΦΑΡΑΔΙΜ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ)

Αν η Ελλάς τον 18ο αιώνα μπορεί να περιγραφεί ως ένα από τα μεγαλύτερης σημασίας και επιρροής κέντρα των Εβραίων Σεφαραδίμ, σίγουρα η Θεσσαλονίκη μπορεί να θεωρηθεί πρωτεύουσά της. Στην ουσία η πόλη συνέδεσε για αιώνες την τύχη της με το Εβραϊκό στοιχείο, και, προοδευτικό καθώς ήταν, το Εβραϊκό στοιχείο έγινε πρωτοπόρο στην εμπορική, βιομηχανική και πνευματική ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης (Ιν Μεμόριαμ, "Η ΕΡΤ στη Βόρειο Ελλάδα"). Διάφοροι ταξιδιώτες περιγράφουν την πόλη ως πολύ ευημερούσα, με περίχωρα που ήταν κυριολεκτικά ένας φυσικός παράδεισος, και το λιμάνι της που συ-

χνά έδινε ασφαλές καταφύγιο σε πλοία που διέφευγαν την οργή του Αιγαίου πελάγους. Παρόλα αυτά, η ζωή για το μέσο κάτοικο ήταν αρκετά διαφορετική.

Καθώς οι Οθωμανοί αξιωματούχοι κατείχαν θέσεις όπως αυτήν του φοροεισπράκτορα για περιορισμένο χρονικό διάστημα, προσπαθούσαν να επωφεληθούν από τον προσωρινό διορισμό τους - εις βάρος της κοινότητος. Στις αρχές του αιώνα υπήρχαν 30.000 Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη. Ζούσαν σε μια πόλη με τρομερές συνθήκες υγιεινής. Οι δρόμοι ήταν σαν λαβύρινθοι, με νέα κτίσματα να ξεφυτρώνουν παντού. Μερικές περιοχές ήταν σχεδόν ερημωμένες, ενώ σε άλ-

λες η πυκνότητα του πληθυσμού ήταν ασφυκτική. Ένα εκπληκτικό γεγονός παρ' όλα αυτά είναι το ότι αν και ο κόσμος υπέφερε, η ασφάλεια και η εμπιστοσύνη ήταν δεδομένες: Κλοπές σπάνια γίνονταν, ενώ οι άνθρωποι άφηναν τα καταστήματα και τα σπίτια τους ξεκλειδωτά χωρίς φόβο να χάσουν την περιουσία τους (Νεχαμά, σελ.20).

Το θρησκευτικό συναίσθημα ήταν πολύ ανεπτυγμένο στην Ελλάδα την εποχή εκείνη. Οι Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη αισθάνονταν άνετα αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού, συνεισέφεραν οικονομικά στην Οθωμανική αυτοκρατορία και έχαιραν πλήρους θρησκευτικής ελευθερίας.

Ακόμα τότε υπήρχαν Μαρράνος που έρχονταν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα, και τις περισσότερες φορές γίνονταν δεκτοί ως "Λος αρμπόλες ντε λα Σαντίσιμα Λέι κι ταρναρόν λος φρούτος" - τα δέντρα του Πανάγιου Νόμου που άργησαν να καρποφορήσουν (Γιερουσάλημ). Μερικά από τα λαμπρότερα λογοτεχνικά έργα των Εβραίων Σεφαραδίμ γράφτηκαν την περίοδο εκείνη. Η Εβραϊκή ζωή και η Εβραϊκή παράδοση ήταν πιο ζωντανά παρά ποτέ άλλοτε.

Παρότι το Σιωνιστικό αίσθημα θα αναπτυσσόταν μόνο κατά τα τέλη του ερχομένου αιώνα, η Εβραϊκή μετανάστευση στην Παλαιστίνη δεν ήταν καθόλου σπάνια πιο πριν. Από τη μια μεριά υπήρχε ένας αριθμός ατόμων τόσο από την Ελλάδα όσο και την Κεντρική Ευρώπη, που διάλεγε να φύγει για την Αίγυπτο, τη Συρία και την Παλαιστίνη για να γλυτώσει από τις οικονομικές δυσκολίες. Βεβαίως υπήρχαν και ηλικιωμένοι ραββίνοι ή θρησκόληπτοι Εβραίοι που πήγαιναν στην Ιερουσαλήμ για να περάσουν τα τελευταία χρόνια της ζωής τους κοντά στα ερείπια του Ναού του Σολομώντος. Ρευστοποιούσαν όλα τους τα υπάρχοντα και μοίραζαν τα περισσότερα στους κληρονόμους τους ή σε αγαθοεργίες. Ο δρόμος προς τους Αγίους Τόπους μόνο εύκολος δεν ήταν, και η ζωή εκεί ήταν ακόμα δυσκολότερη. Παρόλο που ελάχιστη βοήθεια έφτανε από την πατρίδα, κανείς δεν μπορούσε να γυρίσει πίσω· οι άλλοι θα τους έβλεπαν σαν "αυτούς που απέρριψαν οι Άγιοι Τόποι" (Νεχαμά, σελ. 28).

Η άθλια κατάσταση που επικρατούσε κατά τον 18ο αιώνα συνεχίστηκε και για μεγάλο μέρος του επομένου. Τα πρώτα μόλις χρόνια της νέας εκατονταετίας στιγματίστηκαν από ένα φρικιαστικό κρούσμα χολέρας που εκτόξευσε στην κυριολεξία το δείκτη θνησιμότητας. Ένα άλλο γεγονός-σταθμός ήταν η Ελληνική Επανάσταση, η οποία κατέληξε στην ανακήρυξη του Βασιλείου της Ελλάδος που εκτεινόταν από την Πελοπόννησο ως τη Θεσσαλία. Αυτό δεν επηρέασε πολύ τη θέση των Εβραίων. Η Θεσσαλονίκη ήταν ακόμα υπό Οθωμανική κατοχή, και είχε ως το 1870 πληθυσμό 90.000, εκ των οποίων 50.000 ήταν Εβραίοι (Νεχαμά, σελ. 531-34). Παρόλο που το αίσθημα καταπίεσης και καταβίωσης που καταδυνάστευε τους περισσότε-

ρους Εβραίους αλλού δεν υπήρχε, η θρησκευτική ελευθερία δεν μπορούσε να μειώσει τα οικονομικά προβλήματα. Ήταν προφανές πως υπό τις συνθήκες αυτές μια αλλαγή του βιοτικού επιπέδου προς το καλύτερο θα ήταν ευπρόσδεκτη. Και τότε γεννήθηκε ο Σιωνισμός, σαν μια αόριστη ιδέα αρχικά, που από την Κεντρική Ευρώπη δεν άργησε να φτάσει και στην Ελλάδα. Προσέφερε μια υπόσχεση πολυδιάστατη: Για τον περισσότερο κόσμο ήταν σαν ένα θαύμα. Ακόμα και τα οικονομικά θέματα, αν και σημαντικά, παραμερίστηκαν. Ο αγώνας που θα ακολουθούσε θα είχε το στόχο της δημιουργίας ενός κράτους· ενός Εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη. Αυτό και μόνο ήταν αρκετό να ενθουσιάζει τους Εβραίους και να μαζέψει την απαραίτητη υποστήριξη για το πρώτο ξεκίνημα του Σιωνισμού.

Η ιδέα και μόνο της αναγέννησης του αρχαίου κράτους του Ισραήλ σαν νέο Φοίνικα και η δυνατότητα μιας νέας αρχής ήταν μια πρόκληση παρά μια ουτοπία.

Γράφοντας ιστορία:

Τα πρώτα βήματα του Σιωνισμού μέσα από τα μάτια των Ελλήνων - Εβραίων

Τα Σιωνιστικά ιδανικά πήραν μορφή ξεκάθαρη και συγκεκριμένη κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1880. Ένα μηνιαίο Εβραϊκό έντυπο που εκδιόταν στην Κέρκυρα το 1889 ανέφερε το γεγονός ότι στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας αυτής αυξήθηκε σημαντικά ο αντισημιτισμός στη Βιέννη, φτάνοντας "τρομακτικές διαστάσεις". Την ίδια στιγμή άρχισαν να σχηματίζονται και οι πρώτες Σιωνιστικές οργανώσεις, δίνοντας βάρος στην Εβραϊκή μετανάστευση στην Παλαιστίνη. Ήταν ένας θαρραλέος δημοσιογράφος που πρώτος επρότεινε μια λύση που θα σήμανε την αρχή μιας νέας εποχής: Η δημοσίευση του "Εβραϊκού Κράτους" από τον Δρ. Θεόδωρο Χέρτσλ ήταν αληθινά επαναστατική και έφερε μικτές αντιδράσεις. Μια απ' αυτές ήταν ο ενθουσιασμός.

Ο "Ισραηλίτης Χρονογράφος" της Κέρκυρας αποκαλεί τον Χέρτσλ στο δεύτερο φύλλο του, που βγήκε στις 7 Ιουλίου 1899, "έναν απόστολο που διαμαρτυρήθηκε στο όνομα του λαού του". Η βήση του Σιωνισμού ορίστηκε "η διάδοσις της Εβραϊκής γλώσσας

και σύνταξης και η μετανάστευση στην Παλαιστίνη" (Σιωνισμός Β'). Υπήρχε ένα πνεύμα αισιοδοξίας και ζωντάνιας. Μια σκέψη που ήταν κάποτε ουτοπική, ή τουλάχιστον μη ρεαλιστική, είχε πια γίνει πιθανή.

Βεβαίως ήταν φανερό πως η "μετανάστευση στην Παλαιστίνη" θα ήταν το πρώτο βήμα προς τη δημιουργία ενός Εβραϊκού κράτους, το οποίο είχε σταματήσει να υπάρχει από την αρχαιότητα. Αυτό και μόνο αρκούσε για να κάνει τους Έλληνες Εβραίους να υποστηρίξουν την ιδέα χωρίς κανέναν ενδοιασμό. Φυσικά βρέθηκαν και μερικοί που είδαν τη γέννηση του Σιωνισμού σαν καταστροφή· αυτοί που προτιμούσαν να περιμένουν έως ότου ο ίδιος ο Θεός δώσει ένα κράτος στους Εβραίους και όχι να δουν τους Εβραίους να δημιουργούν ένα από μόνοι τους. Και αυτοί υποστήριζαν τη μετανάστευση στην Παλαιστίνη, αλλά το έκαναν μόνο από θρησκευτική πίστη και όχι για την εδραίωση ενός καταφυγίου, μιας πατρίδας για όσους καταδιώκονταν ή βασανίζονταν από τον αντισημιτισμό. Προσπάθησαν να πείσουν τον κόσμο ότι η δημιουργία ενός κράτους θα ισοδυναμούσε με ιεροσουλία και πολέμηση τη Σιωνιστική ιδέα με κάθε τρόπο.

Δεν άργησε πάντως να φανεί το γεγονός ότι ο Σιωνισμός ήταν κάτι πολύ περισσότερο από ένα σημάδι των καιρών· κάτι πρόσκαιρο που θα έσβηνε χωρίς να κατορθώσει πολλά, αν όχι τίποτα. Ο Εσδρά Μωϊσής, ένας Εβραίος από τη Λάρισα που αργότερα θα γινόταν Πρόεδρος της Σιωνιστικής οργάνωσης "Οχάβε Σιών", θυμάται τον καιρό που πήγαινε στο Αλκαζάρ με τους φίλους του, όλοι τους αγόρια δεκαεσσάρων και δεκαπέντε χρονών, και έλεγαν Εβραϊκές ιστορίες "Κάποια Σιωνιστικά νέα που έφταναν στη Λάρισα κυρίως από τη Βουλγαρία κέντριζαν τη φαντασία των νέων αυτών που αργότερα θα γίνονταν πρόδρομοι του Σιωνισμού στην Ελλάδα. Τα ιδανικά υπήρχαν, το ίδιο και ο ενθουσιασμός· όλα κάπως αόριστα ακόμα, καθώς δεν υπήρχε κάποια αναγνωρισμένη ηγεσία και καταστατικό να αντιπροσωπεύσουν το νέο κίνημα.

Αυτό ίσχυε ως τις 29 Αυγούστου 1897, την ημέρα που άρχισε τις εργασίες του το πρώτο Σιωνιστικό Συνέδριο στην Ελβετία, με 206 αντιπροσώπους και υπό την ηγεσία του Θεοδώρου Χέρτσλ. Όπως έγραψε και ο Μι-

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΣΙΩΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

καέλ· Μόλχο, "η αγάπη της Σιών εμφανίστηκε ως πολιτική θεωρία και οργανωμένο κίνημα, αρχικά ταυτιζόμενο με την ορθόδοξη ευλάβεια κι έπειτα με έναν Εβραϊκό εθνικισμό που αντιτίθετο στις τάσεις για χειραφέτηση και αφομοίωση που προέβαλε η διδασκαλία της Αλλιάνας" (Ιν Μεμόριαμ, σελ. 137). Αυτό πολύ ωραία προβάλλει τον αντίκτυπο των Ελληνοεβραίων στο Συνέδριο εκείνο. Εφόσον ο Σιωνισμός απέκτησε μια δομημένη μορφή, έγινε ευκολότερη η υιοθέτησή του απ' όσους συμμερίζονταν τα ιδανικά του.

Τα θεμέλια είχαν τεθεί. Αυτό που μετρούσε τώρα για το νέο κίνημα ήταν η λαϊκή υποστήριξη· μια ισχυρά θετική κοινή γνώμη και η δημιουργία ενός διεθνούς δικτύου Σιωνιστικών οργανώσεων. Ο Σιωνισμός είχε πια γίνει κάτι περισσότερο από μια ιδέα· ήταν ένα κίνημα, και η μεγαλύτερη πρόκληση μπροστά του ήταν το να εδραιωθεί ως μια δεδομένη και ισχυρή πολιτική δύναμη.

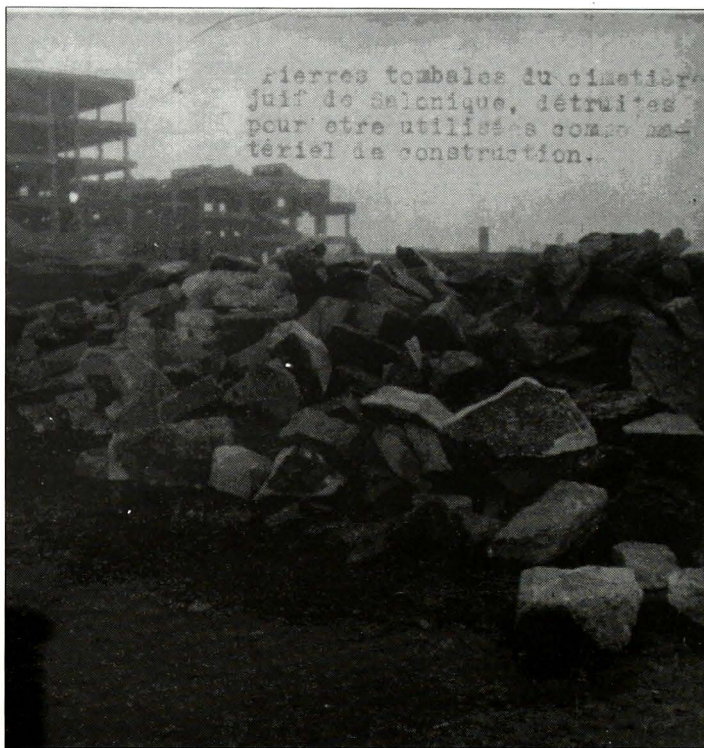
Ελπίδα και αγώνας: Από την εδραίωση του οργανωμένου Σιωνισμού, στην Ελλάδα ως τη διακήρυξη Μπάλφουρ

Με τη δύση του 19ου αιώνας δημιουργήθηκαν και οι πρώτες Σιωνιστικές εκδόσεις στην Ελλάδα. Μια από αυτές ήταν η "Εβραϊκή Αναγέννηση", εκδοθείσα από τον Μωΐς Ααρών Κοέν, έναν ένθερμο Σιωνιστή, ο οποίος πέθανε μόλις τέσσερα χρόνια μετά τον Χέρτσλ δίχως να προλάβει να δει την πραγματοποίηση του ονείρου του (Νεχαμά, σελ. 755). Ο "Ισραηλίδης Χρονογράφος" της Κέρκυρας είναι επίσης ένα αξιόλογο παράδειγμα· παρότι δεν ήταν αποκλειστικά σιωνιστικό σε περιεχόμενο, περιείχε πάντοτε κάποιο Σιωνιστικό άρθρο ή ειδήση. Εκδοθέν

το 1899, παρουσίασε αμέσως μια σειρά άρθρων αφιερωμένων στο Σιωνισμό, μια στήλη Σιωνιστικών ειδήσεων,

Νορντέου στους "ραββίνους εκείνους που δεν συνεισφύρουν στη Σιωνιστική ιδέα" και στους "παθητικούς Σιωνιστές, τους Σιωνιστές-θεατές". Η απόφαση που ελήφθη να υποστηριχθεί η δημιουργία περισσότερων Σιωνιστικών εκδόσεων εξηγεί το γεγονός ότι άμπολλες εμφανίστηκαν στις αρχές του 20ου αιώνα (Τρίτον Σιωνιστικών Συνεδρίων).

Με την είσοδο του αιώνα η Θεσσαλονίκη ήταν ακόμα υπό την κατοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ισραηλιτική Κοινότητα αποτελείται από 80.000 μέλη περίπου, που εξακολουθούν να είναι πλειοψηφία, εφόσον ο συνολικός πληθυσμός της πόλης δεν είναι παρά 173.000, συμπεριλαμβανομένων όλων των Ελλήνων Χριστιανών και των Τούρκων. Ο αριθμός των κατοίκων όμως θα μειωθεί εξαιτίας εσωτερικών ταραχών το 1903 και μian έξοδο της εργατικής τάξης προς τις Ηνωμένες Πολιτείες το

Θεσσαλονίκη: Πέτρες ταφικών μνημείων από το παλιό εβραϊκό νεκροταφείο που έχουν χρησιμοποιηθεί ως υλικό οικοδομών.

καθώς και δυο διαφημίσεις για συνδρομές σε Γαλλικά Σιωνιστικά έντυπα.

Η αλήθεια είναι πως ο "Χρονογράφος" είχε παραπάνω από αρκετό υλικό να τυπώσει. Μάλιστα προσφέρει έναν εντυπωσιακό απολογισμό του Τρίτου Σιωνιστικού Συνεδρίου από πρώτο χέρι, μόλις δεκαπέντε μέρες μετά την πραγματοποίησή του. Ο ίδιος ο Δρ. Χέρτσλ κήρυξε την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου, καλώντας την Τουρκική κυβέρνηση να υποστηρίξει το Σιωνισμό, αναφέροντας μάλιστα και την ευνοϊκή στάση σχετικά του Αυτοκράτορα Γουλιέλμου. Ζήτησε επίσης την υποστήριξη όλων των ανθρώπων, ανεξαρτήτως θρησκείας και εθνικότητας, να βοηθήσουν το κίνημα που είχε ως σκοπό του τη λύτρωση των Εβραίων και την ευκαιρία αυτών να ζήσουν ειρηνικά, ελεύθερα και αξιοπρεπώς συνεισφύροντας με τη σειρά τους στην πρόοδο της ανθρωπότητας. Το ίδιο αυτό άρθρο παρουσιάζει την κριτική που άσκησε ο Μαξ

1908 (Ιν Μεμόριαμ, σελ. 19). Παρότι, οι αρχές επιτρέπουν την ελεύθερη θρησκευτική έκφραση και δεν θέτουν περιορισμούς στην εμπορική και κοινωνική ανάπτυξη, δεν ανέχονται τον εβραϊκό εθνικισμό, όπως αυτός εκφράζεται στο Σιωνισμό. Συνεπώς η Θεσσαλονίκη θα παραμείνει μεν πόλις Εβραϊκή, κι ένας φάρος της παράδοσης των Σεφαραδίμ που συνεχώς εμπλουτίζεται, αλλά δεν θα έχει Σιωνιστική οργάνωση για αρκετά χρόνια.

Στην υπόλοιπη Ελλάδα ο οργανωμένος Σιωνισμός κάνει την εμφάνισή του το 1902 με τη δημιουργία μιας Σιωνιστικής οργάνωσης στη Λάρισα από τον Αβραάμ Κοέν. Το 1906, επίσης στη Λάρισα, δημιουργήθηκε η "Οχάβε Σιών" η οποία και επέζησε περισσότερο από κάθε άλλη Σιωνιστική οργάνωση στη χώρα. Παρόμοιες οργανώσεις ακολούθησαν σύντομα στο Βόλο και τα Τρίκαλα. Ως τον καιρό των Βαλκανικών πολέμων, το 1912-13, η Λάρισα μπορεί να θεωρηθεί ως η επι-

κεφαλής στις Σιωνιστικές δραστηριότητες, και πιο ύστερα ένα σημαντικό Σιωνιστικό κέντρο.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι επέφεραν δραματική αλλαγή για τους Εβραίους της Μακεδονίας, και της Θεσσαλονίκης ειδικότερα. Η παρακμάζουσα Αυτοκρατορία ηττήθηκε από τον προελαύνοντα Ελληνικό στρατό, ο οποίος σύντομα βάδιζε θριαμβευτής στους δρόμους της Θεσσαλονίκης. Η πόλη αμέσως αποδόθηκε στην Ελλάδα, και παρόλο που η ελευθερία που απολάμβαναν οι Εβραίοι δεν άλλαξε και η θέση τους διατηρήθηκε, το στοιχείο που άλλαξε ολοκληρωτικά ήταν η Σιωνιστική τους δραστηριότητα. Είχε φτάσει η στιγμή να γίνει η πόλη ένα δυναμικό μέρος του Σιωνιστικού κινήματος. Η δημιουργία Σιωνιστικής δομής ήρθε χωρίς καθυστέρηση και ήταν όντως εντυπωσιακή.

Μέχρι το 1910 υπήρχαν 70.000 Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη, ενώ η Ισραηλιτική Κοινότητα είχε έναν προϋπολογισμό 300.000 χρυσών φράγκων, 32 συναγωγές, 20 σχολεία, και μεταξύ άλλων πολλές σημαντικές διεθνείς διασυνδέσεις (Νεχαμί, σελ. 762). Με τέτοια προϋπάρχουσα δομή, η δημιουργία ενός Σιωνιστικού δικτύου ήταν αρχικά απλή υπόθεση. Ένα παράδειγμα οργανώσεως αποτελεί η "Μπενέ Σιών", στην οποία συγκεντρωμένοι ήταν τόσο οι στόχοι όσο και το σχέδιο δράσεως του Σιωνισμού. Τέτοιες οργανώσεις όμως θα έπρεπε να καθιερωθούν στα μάτια ενός κοινού που ήξερε λίγα ή τίποτα για το Σιωνισμό και ήταν διστακτικό στο να ακούσει, κι ακόμα λιγότερο να δεχθεί, τις επαναστατικές ιδέες για τις οποίες μαχόταν τόσο έντονα το κίνημα.

Τα μέλη τέτοιων νεοϊδρυθέντων οργανώσεων όπως η "Θεόδωρος Χέρτολ" είχαν να αντιμετωπίσουν τόσο τους μετριοπαθείς όσο και τους αριστεριστές· ο Μόλχο τα αποκαλεί αποστόλους "έτοιμους να δια φωτίσουν τις μάζες που δεν εντυπωσιάζοντο από θεωρίες και ιδανικά" (Ιν Μεμόριαμ, σελ. 37).

Σύντομα οι οργανώσεις που μάχονταν για την καθιέρωση και την αποδοχή του Σιωνιστικού κινήματος είχαν πληθύνει. Σιωνιστικές οργανώσεις δημιουργήθηκαν σε διάφορες περιοχές της πόλης· η "Τιφέρετ Σιών" στο 151, η "Μπιάλικ-Γκεουλά" στο Ρεζή-Βαράδα και οι "Νόρνταου", "Τελ-Αβίβ",

"Μενορά" και "Βίζο" σε διάφορες άλλες αστικές περιοχές. Η Νέα Σιωνιστική Λέσχη ήταν μια οργάνωση για τους Σιωνιστές αστούς, η Ένωση Νέων Εβραίων προσέλαβε νεαρούς ευκατάστατων οικογενειών, η "Μισδραχή" δεχόταν ως μέλη μόνο ενήλικες και άλλες όπως η "Τορά Βαβοντά" και η "Ένωση Σιών" ήταν αναρριθμιστικές. Οργανώσεις όπως αυτές οργάνωναν φεστιβάλ ή διαλέξεις, και μερικές φορές απογευματινά μαθήματα εβραϊκών (Ιν Μεμόριαμ, σελ. 38).

Όλες αυτές οι ομάδες ανήκαν στη Σιωνιστική Ομοσπονδία Ελλάδος, εκτός από αυτές των Ιωαννίνων, όπου η κοινότητα προτίμησε να μείνει ανεξάρτητη. Η Ομοσπονδία είχε την έδρα της στη Θεσσαλονίκη και είχε ως πρόεδρο τον αναγνωρισμένο Ελληνοεβραίο λόγιο Ασέρ Μωϊσή. Ανάμεσα στις πολλές οργανώσεις ήταν και η Μακκαμπά, μια αθλητική ομάδα, το σώμα Εβραίων προσκόπων και τη φιλαρμονική Ρενανά· όλες τους είχαν στενούς δεσμούς με την Ομοσπονδία. Σύντομα το Εβραϊκό Πρακτορείο άνοιξε ένα γραφείο στη Θεσσαλονίκη.

Οι πολιτικές πεποιθήσεις των οργανώσεων αυτών ήταν τόσο ποικίλες όσο και τα μέλη τους. Υπήρχαν μερικές που έκλιναν προς την αριστερά, αν και οι περισσότερες προσπάθησαν να μη συγχιστούν οι επαναστατικές τους ιδέες με αυτές των Κομμουνιστών. Οι Συντηρητικοί Σιωνιστές υποστήριζαν τη μοναρχία και τη Δεξιά και ήταν οι περισσότεροι, ενώ υπήρχαν και αρκετοί μετριοπαθείς, συμπεριλαμβανομένων αυτών της Αλλιάνς και της Μπενέ Μπερίτ, που ήταν στο πλευρό του Βενιζέλου (Ιν Μεμόριαμ, σελ. 39-40).

Το έτος 1917 θα ήταν πιθανότατα ένα που η Θεσσαλονίκη θα θυμόταν με νοσταλγία, καθώς ήταν η χρονιά της Διακήρυξης Μπάλφουρ. Αλλά για τη Θεσσαλονίκη κατέληξε να μείνει γνωστό ως το έτος της Μεγάλης Πυρκαγιάς. Η καταστροφή χτύπησε το βράδυ της 5ης Αυγούστου. Οι περισσότερες από τις έντονα εβραϊκές περιοχές κάρηκαν ως τα θεμέλια· 34 επί συνόλου 37 συναγωγών κάρηκαν, βιβλιοθήκες, περιουσία, αρχεία... Η φωτιά άφησε 75.438 ανθρώπους άστεγους, 53.737 εκ των οποίων ήταν Εβραίοι. Ήταν μάλλον ένα χτύπημα τόσο ισχυρό, που η Ισραηλιτική Κοινότητα δεν μπόρεσε ποτέ να το ξεπεράσει τελείως (Ιν Μεμόριαμ, σελ. 764-67).

Για το Σιωνισμό αλλού, πάντως, ήταν ένα έτος χαράς. Στη Λάρισα η Διακήρυξη Μπάλφουρ διαβάστηκε στη συναγωγή και έγινε δεκτή σαν το τέλος της καταδίωξης των Εβραίων να ήταν πια κοντά. Έγινε μια μεγαλειώδης γιορτή υπό την παρουσία των τοπικών αρχών, συμπεριλαμβανομένης ορχήστρας που έπαιζε εμβατήρια και στρατιωτικού αγήματος που απέδιδε τιμές στη σημασία του γεγονότος. Μια ταινία προβλήθηκε στο Παλλάς με τίτλο "Το Θαύμα Της Παλαιστίνης": ο Δήμαρχος, βουλευτές και πλήθος κόσμου παρευρέθηκαν στην εκδήλωση (Εσδρά Μωϊσής).

Τόσο η Ελληνική κυβέρνηση όσο και η Ελληνική εκκλησία έδειξαν ικανοποίηση για τη διακήρυξη Μπάλφουρ. Ο υπουργός Εξωτερικών Νικόλαος Πολίτης ανακοίνωσε το 1918 την υποστήριξη της κυβέρνησής του για τη δημιουργία Εβραϊκής εθνικής εστίας στην Παλαιστίνη. Ο Βασιλεύς Αλέξανδρος εξέφρασε την έγκρισή του αμέσως μετά. Τον Ιούνιο του ιδίου έτους ο υπουργός Αμύνης Μ. Σίμος δήλωσε ότι ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος θα υποστήριζε το πρόγραμμα των Σιωνιστών, ενώ το Σεπτέμβριο το υπουργείο Εθνικής Αμύνης εξέφρασε τη συγκατάθεσή του για μια ομάδα Εβραίων της Θεσσαλονίκης να πάει να προσφέρει εθελοντικά τις υπηρεσίες του στην Παλαιστίνη (Εγκυκλοπαίδεια του Σιωνισμού). Αυτή η στάση θα διευκόλυνε αργότερα την Εβραϊκή μετανάστευση από την Ελλάδα στην Παλαιστίνη και θα διέδιδε την παράδοση των Σεφαραδίμ και τον πολιτισμό των Ελλήνων Εβραίων ειδικότερα, που θα κυριαρχούσε στην περιοχή εκείνη.

Επίλογος: Σκέψεις Ελλήνων Εβραίων ως προς τον Σιωνισμό

Κατά την άνοδο του Σιωνισμού, ο Χαχάμ-Μπασί (Αρχιεραββίνος) της Κωνσταντινούπολεως αντιστάθηκε στο κίνημα με όλες του τις δυνάμεις, ενώ ο Αρχιεραββίνος Ιακώβ Μείρ υποστήριξε ενθουσιωδώς τις νέες αυτές ιδέες (Κοέν, σελ. 239). Και παρόλο που οι άνθρωποι της θρησκείας έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο τόσο στον αγώνα υπέρ όσο και εναντίον του Σιωνισμού, αυτό που στην ουσία έκανε ο Σιωνισμός ήταν να διαχωρίσει την αγάπη της Σιών για θρησκευτικούς λόγους και τη θέληση για πολιτική

επανεδραίωση του Εβραϊκού λαού. Εξαιτίας της ποικιλίας Σιωνιστικών απόψεων είναι δύσκολο να προσδιοριστεί εάν ο Σιωνισμός είχε ως στόχο την πλήρη αποκοπή του από το θρησκευτικό στοιχείο. Μπορούμε πάντως να πούμε με βεβαιότητα ότι ο σκοπός του ήταν κυρίως πολιτικός για τους περισσότερους Έλληνες Σιωνιστές.

Εξόν από τη μετανάστευση στην Παλαιστίνη, σημειώνει στο τέταρτο φύλλο του ο "Ισραηλitis Χρονολόγος", ο Σιωνισμός "δεν αποκλείει (από το σκοπό του) την υλική βοήθεια προς ελεύθερα κράτη υπό ορισμένες συνθήκες, όπου οι Ισραηλίτες χαιρούν πολιτικών δικαιωμάτων και έχουν εργαστεί ελεύθερα για το καλό κράτους" (Σιωνισμός Γ). Ο Εσδρά Μωϋσής έγραψε πως ένας από τους στόχους του Σιωνισμού είναι να φέρει τους Εβραίους πίσω στον Εβραϊσμό. Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα σημεία του Εβραϊσμού είναι βεβαιότατα οι πολλές του διαστάσεις· κι όμως, κάθε του έκφραση μπορεί να βρεθεί σε κάποια άποψη του Σιωνισμού στην Ελλάδα.

Κάτι άλλο το οποίο περιγράφει ο "Χρονολόγος" στο άρθρο του για το Γ' Σιωνιστικό Συνέδριο είναι το γεγονός ότι εκεί παρευρέθηκαν πολλές γυναίκες αντιπροσώποι. Αναφέρεται ότι υπήρχε πληθώρα γυναικών Σιωνιστικών οργανώσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες και ότι επί συνόλου 130 γνωστών, τότε, οργανώσεων 60 ήταν αποκλειστικά για γυναίκες. Από 300 αντιπροσώπους στο Συνέδριο οι 51 ήταν γυναίκες και είναι μάλλον προφανές ότι σε μια εποχή όπου οι γυναίκες δεν είχαν καν δικαίωμα ψήφου ακόμα και στις πιο προοδευτικές χώρες πρέπει να προσελκύονταν ιδιαίτερα από το Σιωνισμό.

Ο Ασέρ Μωϋσής, ένας από τους σημαντικότερους Ελληνοεβραίους λόγιους και συγγραφείς, έγραψε για τη Διακήρυξη Μπάλφορ: "Ο Εβραϊκός λαός, κατορθώνοντας τη δημιουργία ενός κράτους μετά από αιώνες ύπαρξης χωρίς αυτό, θα γίνει ισότιμο μέλος της κοινωνίας των εθνών... Η ειρήνη... ιδανικό που κάποτε εξυμνήθηκε από τον Ησαΐα και τον Ιησού, θα υψωθεί στις ίδιες εκείνες κορυφωγραμμές της Ιουδαίας από όπου ήρθαν οι Δέκα Εντολές και η επί του όρους ομιλία. Διότι από τη Σιών θα έρθει ο νόμος, και ο λόγος του Κυρίου από την Ιερουσαλήμ." (Ελληνοϊου-

δαϊκά Μελέται, σελ. 50-52). Αυτό σ' αλήθεια συνοψίζει και τη θέληση για πολιτική αναγέννηση του έθνους αλλά και το δέος της θριαμβευτικής επιστροφής στους Αγίους Τόπους μετά από αιώνες καταδίκης. Εκφράζει τους δυο αυτούς κύριους λόγους που έγιναν η κινητήρια δύναμη στην Ελλάδα και αλλού.

Ένα άλλο ενδιαφέρον γραπτό του Ασέρ Μωϋσής κάνει έναν παραλληλισμό του Σιωνισμού και της 25ης Μαρτίου. Κάνει τη σύγκριση της Ελληνικής διασποράς κατά τη διάρκεια τεσσάρων αιώνων Οθωμανικής κατοχής και το αίσθημα λύτρωσης που έφερε η αναγέννηση του έθνους, με τον πόθο να πραγματοποιηθεί το όραμα της δημιουργίας ενός Εβραϊκού κράτους (Ελληνοϊουδαϊκά Μελέται, σελ. 96-98). Και στις δύο αυτές περιπτώσεις υφίσταται ο αγώνας για τη δημιουργία ενός κράτους από έναν λαό εξόριστο και καταδιωγμένο. Κυρίως σε μία περίοδο όπου ο Σιωνισμός είχε γίνει αποδεκτός κατά μεγάλο βαθμό στην Ελλάδα και χρειαζόταν ακόμα μεγαλύτερη υποστήριξη, ένας τέτοιος παραλληλισμός ήταν ο κατάλληλος για να κερδίσει το λαϊκό αίσθημα.

Στο ίδιο ακριβώς πλαίσιο, ο Βάσος Καλογιάννης, Έλληνας δημοσιογράφος που έγραψε την ιστορία των Εβραίων της Λάρισας, έγραψε ότι "ο Σιωνισμός των Εβραίων, με τα χρυσά όνειρα που ανέστησε, με την προβολή της εγκατάστασης του έθνους σε ένα κράτος, με ένα πρόγραμμα ζωτικών επιτευγμάτων με ειρηνικά μέσα, συγκίνησε τους Ισραηλίτες και το φιλοεβραϊκό κοινό όπως ακριβώς και οι Έλληνες πάντοτε συγκινούντο από την ιδέα της εθνικής ανεξαρτησίας... και όπως εκατομμύρια φιλελεύθεροι συγκινούνται από την ιδέα της Αγάπης, της Αδελφότητας και της κοινής Δημιουργίας, οδηγούμενοι από το χέρι του φιλειργενικού θεού" του Χορηγού που ενέπνευσε τον οραματιστή της δημιουργίας του Κράτους του Ισραήλ, του Σιωνιστή Χέρτσλ" (Λάρισα Μάντρε ντε Ισραήλ, σελ. 16). Και αυτό ήταν το κοινό πλαίσιο συλλογισμού που μοιράζονταν οι Έλληνες Εβραίοι και οι λοιποί Σιωνιστές, που θα έκανε τα επόμενα χρόνια το έργο των Σιωνιστών πιο εύκολο.

Πολλοί από τους πρωτοπόρους Σιωνιστές αγωνιστές θα έβρισκαν αρ-

γότερα φρικτό θάνατο στα χέρια των Γερμανών και τον τρόπο των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Πολλοί - αν όχι οι περισσότεροι - χάθηκαν έτσι η ιδέα όμως επιβίωσε. Σκληρή δουλειά και πίστη στο Σιωνιστικό ιδανικό έκαναν στο τέλος το όνειρο να γίνει πραγματικότητα. Οι Σιωνιστές στην Ελλάδα άφησαν μια εντυπωσιακή κληρονομιά πίσω τους, και πήγαν την τιμημένη αυτή κληρονομιά από τους δρόμους της Θεσσαλονίκης στο νεοϊδρυθέν κράτος, κι ακόμα πιο πέρα. "Ο Σιωνισμός είναι ο πόθος για την αρχαία Σιών, για περασμένες μνήμες και μελλοντικές ελπίδες. "Κανείς μπορεί να διαβάσει τις λέξεις στις εύθραυστες πια σελίδες ενός Εβραϊκού εντύπου από την Κέρκυρα. Είναι πιθανότατα η καλύτερη μαρτυρία ενός καιρού όπου γεννήθηκε ένας σπόρος ελπίδας που μεγάλωσε. Η λαμπρή ώρα του Σιωνισμού...

Βιβλιογραφία

- Cohen, Israel. **The Zionist Movement**. Frederick Muller LTD. London.
- **Encyclopaedia of Zionism**, Vol.I. Mc Graw Hill: New York, 1971.
- **In Memoriam**. Από την εκπομπή "Η ΕΡΤ στη Βόρεια Ελλάδα".
- Καλογιάννης, Βάσος. **Λάρισα, Μάντρε ντ' Ισραήλ: Η Ιστορία του Εβραϊσμού της Λαρίσης και περιοχής**. Λάρισα, 1959.
- Nehama, Joseph. **Histoire des Israelites de Salonique**, Vol. VI, VII. Communauté Israelite de Thessaloniki: Thessaloniki, 1978.
- Μωϋσής, Ασέρ. **Ελληνοϊουδαϊκά Μελέται**. Θεσσαλονίκη, 1958.
- Μόλχο, Μικαέλ και Ιωσήφ Νεχάμα. **In memoriam: Αφιέρωμα εις μνήμην των Ισραηλτών θυμάτων του ναζισμού εν Ελλάδι**. Μετάφρασις από τη γαλλική: Γ. Π. Ζωγραφικής. Ισραηλτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, 1976..
- Σιωνισμός Β' **Ο Ισραηλitis Χρονολόγος**, Αρ. 2. Εν Κερκύρα, τη 6η Ιουνίου 1899.
- Σιωνισμός Γ' **Ο Ισραηλitis Χρονολόγος**, αρ. 4., εν Κερκύρα, τη 20η Οκτωβρίου 1899.
- Τρίτον Σιωνιστικό Συνέδριον. **Ο Ισραηλitis Χρονολόγος**, αρ. 3. Εν Κερκύρα, τη 30η Σεπτεμβρίου 1899.
- Yerushalmi, Yosef Haim. **The re-education of the Marranos in the Seventeenth Century**. Judaic studies program, University of Cincinnati: Cincinnati, 1980.
- Μωϋσής, Εσδρά. **Ο Σιωνιστικός σύλλογος Λαρίσης ΟΑΒΕ Σιών** (1906-56). Μη εκδοθέν.

Σημ. "Χρονικών": Η μελέτη του κ. Μ. Αλτσέχ οπωσδήποτε δεν καλύπτει το μεγάλο αυτό θέμα. Έχει πολλές ατέλειες και παραλείψεις ιδιαίτερα όσον αφορά τη δράση πολλών προσωπικότητας του ελληνικού εβραϊσμού. Τη δημοσιεύουμε όμως ως μία απαρχή στη διερεύνηση του όλου θέματος.

Προκήρυξη του ΕΑΜ για τη σωτηρία των Εβραίων

Το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος εδώ και πολλά χρόνια έχει αρχίσει να αναζητά στοιχεία για θέματα που σχετίζονται με την Εθνική Αντίσταση. Τα θέματα αυτά αναφέρονται στη συμβολή των Εβραίων στην Αντίσταση, στις προσπάθειες που έκαναν οι Αντιστασιακές Οργανώσεις για να σώσουν ομοιοθρήσκους από τους Ναζί κ.ά. Όπως επίσης είναι γνωστό το Yad Vashem, το ειδικό Ίδρυμα του Ισραήλ που σε παγκόσμια βάση βραβεύει όσα άτομα έσωσαν Εβραίους κατά το Ολοκαύτωμα έχει τιμήσει και επώνυμους Έλληνες παράγοντες της Αντιστάσεως δεδομένου ότι από το Καταστατικό του δεν έχει τη δυνατότητα να βραβεύει Οργανώσεις.

Οι περισσότεροι ομοθρήσκοί μας στην Ελλάδα έχουν διασωθεί από το ΕΑΜ γιατί στις περιοχές που ζούσαν, εκεί είχαν αναπτυχθεί οι Εαμικές Δυνάμεις

Αντιστάσεως. Σήμερα παρουσιάζουμε μια πραγματικά ιστορική προκήρυξη που κυκλοφόρησε το ΕΑΜ, στις 22 Ιανουαρίου 1943. Η προκήρυξη αυτή μόλις τώρα έφτασε στα χέρια μας. Βρέθηκε κατά την ανακαίνιση καταστήματος ομοιοθρήσκου στην οδό Αγίου Μάρκου των Αθηνών, μέσα σ' ένα παλιό ρολόι της ΔΕΗ. (Ηδη βρίσκεται στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος). Το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος αισθάνεται βαθύτατη υποχρέωση σήμερα, έστω και μετά δεκαετίες, να εκφράσει προς το ΕΑΜ την ευγνωμοσύνη του για την προκήρυξη αυτή.

Με την ευκαιρία θερμά παρακαλούμε όλους όσους κατέχουν στοιχεία για τα θέματα της Εθνικής Αντιστάσεως να μας τα στείλουν. Όπως και άλλοτε γράφαμε τα χρόνια περνούν, οι άνθρωποι είμαστε θνητοί και τα στοιχεία χάνονται.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ (ΕΑΜ)

ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΕΘΝΙΚΟΤΟΠΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ

Προς όλο τον Ελληνικό Λαό, προς το Λαό της Αθήνας.

ΑΔΕΛΦΙΑ.

Ένα καινούργιο έγκλημα ετοιμάζει ο καταχτητής, κατά του λαού μας. Βρισκόμαστε μπροστά σε νέα εκδήλωση της φασιστικής θηριωδίας και κτηνωδίας που αυτή τη φορά στρέφεται ενάντια στο Εβραϊκό κομμάτι του Ελληνικού λαού. Ο αιμοχαρής καταχτητής, ετοιμάζει ένα από τα φοβερότερα και απαισιώτερα πογκρόμ εναντίον των Ελλήνων Εβραίων σαν κι εκείνα που οργάνωσε στη Γερμανία στην Πολωνία, στη Θεσσαλονίκη. Χιλιάδες αθώων γυναικοπαίδων απειλούνται με εκτελέσεις, με ομαδικές σφαγές, με στρατόπεδα συγκέντρωσης απ' την απαίσια Γκεστάπο. Οι κοινοί πλατσεικόλογοι και δολοφόνοι της "νέας τάξεως" στην Ευρώπη διψούν για αίμα και για νέες εκατόμβες θυμάτων.

Το νέο αυτό έγκλημα δεν στρέφεται μόνον κατά των Εβραίων, αλλά και εναντίον του Ελληνικού Λαού, γιατί οι Έλληνες Εβραίοι είναι ένα κομμάτι του λαού μας που έχει συνδέσει την τύχη του με την τύχη ολόκληρου του ελληνικού λαού. Η Αλβανική εποποιΐα είναι ακόμα πρόσφατη που τα παιδιά των εβραίων με την ίδια πατριωτική ανταπαύρηση, πρόσφεραν τη θυσία του αίματος στον αγώνα εναντίον του φασισμού και για τη σωτηρία της Πατρίδος μας. Δεν είναι λίγοι οι νεκροί του Αλβανικού Μετώπου, οι ανάπηροι και ακρωτηριασμένοι. Ούτε λίγοι είναι επίσης οι Εβραίοι που από την πρώτη στιγμή του Εθνικού απελευθερωτικού αγώνα, πα-

λεύουν μαζί με τον Ελλ. Λαό για τη Λευτεριά της Πατρίδας. Χτυπώντας λοιπόν ο καταχτητής τους Εβραίους χτυπάει τον ηρωϊκό απελευθερωτικό αγώνα του λαού μας...

Το πογκρόμ ενάντια στους Εβραίους επιδιώκει να χτυπήσει το ακμαίο αγωνιστικό φρόνημα ολόκληρου του λαού μας, που έχει γίνει γι' αυτόν τρομερός εφιάλτης τώρα που συντριβεται απ' τα κτυπήματα των Συμμάχων μας στο Ανατολικό Μέτωπο και την Ιταλία.

Γι' αυτό το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) καλεί τον Αθηναϊκό λαό και όλους τους Έλληνες και κάθε Χριστιανό να βοηθήσει για τη σωτηρία των Εβραίων. Με ομαδικές διαμαρτυρίες, μεγάλες επιτροπές και γενικότερες κινητοποιήσεις να ματαιώσουμε το ετοιμαζόμενο απαίσιο "Πογκρόμ". Να δώσουμε στέγη και καταφύγιο σε κάθε διωκόμενο Εβραίο. Να τσακίσουμε κάθε καταδότη των Εβραίων.

ΚΑΤΩ κάθε διωγμός (Πογκρόμ) κατά των Εβραίων.

ΘΑΝΑΤΟΣ στον Καταχτητή και σε κάθε ενεργό προδότη

ΖΗΤΩ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ ΕΑΜ

Αθήνα, 22.1.1943.

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ (ΕΑΜ) των Εθνοτοπικών Οργανώσεων ΡΟΥΜΕΛΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ, ΘΡΑΚΗΣ-ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΕΠΤΑΝΗΣΩΝ, ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ, ΚΡΗΤΗΣ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ, ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ και ΕΒΡΑΙΩΝ.

ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΠΕΛΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ (Ε.Α.Μ.)
ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΕΘΝΙΚΟΤΩΠΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ.

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Η

Πρός ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, πρὸς τὸ λαὸ τῆς Ἀθήνας.-

ΑΔΕΡΦΙΑ,

Ἐνὰ καινούργιο ἔγκλημα ἐτοιμάζει ὁ κατακτητὴς, κατὰ τοῦ λαοῦ μας, Βρι-
σκόμαστε μπροστὰ σὲ γέα, ἐκδήλωσὴ τῆς φασιστικῆς θηριωδίας καὶ κτηνωδίας τοῦ
αὐτοῦ τῇ φορᾷ στρέφεται ἐναντὶα στοῦ Ἑβραϊκοῦ κομμάτι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.
Ὁ δι' ὀχάρης κατακτητὴς ἐτοιμάζει ἕνα ἐπὶ τὰ φοβερώτερα καὶ ἀπαισιώτερα πογ-
κρὸμ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων Ἑβραίων ὅσων κι' ἐκείνα πού ὀργάνωσε στὴ Γερμανία
στὴ Πολωνία, στὴ Θεσσαλονίκη, Χιλιάδες ἀνδρῶν, γυναικοπαίδων ἀπειλοῦνται μὲ ἐπ-
κτελέσεις, μετ' ὀμαδικές σφαγές, μὲ στρατόπεδα συγκέντρωσης ἀπ' τὴν ἀπαίσια Γκε-
σσάου, μετ' ὀμοιοὶ πλαστοκολογοὶ καὶ δολοφόνοι τῆς "γέας τάξεως" στὴν Εὐρώπῃ
διψοῦν γιὰ αἷμα καὶ γιὰ γέας ἐκατόμβες θυμάτων.-

Τὸ νέο αὐτὸ ἔγκλημα θὰ στρέφεται μόνον κατὰ τῶν Ἑβραίων ἀλλὰ καὶ ἐ-
ναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, γιὰτί οἱ Ἕλληνες Ἑβραῖοι εἶναι ἕνα κομμάτι
τοῦ λαοῦ μας πού ἔχει συνδέσει τὴν τύχην του μὲ τὴν τύχη ὁλόκερου τοῦ ἑλλη-
νικοῦ λαοῦ. Ἡ Ἀλβανικὴ ἐποποιεῖα εἶναι ἀκόμα πρόσφατη πού τὰ παιδιά τῶν
Ἑβραίων μὲ τὴν ἴδια πατριωτικὴ αὐταπάρνηση, πρόσφεραν τὴ θυσιὰ τοῦ αἵματος
στον ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ φασισμού καὶ γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τῆς Πατρίδος μας. Δὲν
εἶναι λίγοι οἱ νεκροὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου, οἱ ἀγᾶπῆροι καὶ ἀκαρρωτηριασμένοι,
οὔτε λίγοι εἶναι ἐπίσης οἱ Ἑβραῖοι πού ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τοῦ Ἑθνικοῦ
ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, καλεῖσθαι μαζί μὲ τὸν Ἑλλ. Λαὸ γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Πα-
τρίδος. Χτυπώντας λοιπὸν ὁ κατακτητὴς τοὺς Ἑβραίους χτυπᾷ τὸν ἑλληνικὸ
λαὸ, χτυπώντας τοὺς Ἑβραίους χτυπᾷ τὸν ἡρωϊκὸ ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ
λαοῦ μας. - Ἄ τὰ πογκρόμ ἐναντὶα στοὺς Ἑβραίους ἐπιδιώκει νὰ χτυπήσῃ τὸ
ἀκρότατον ἐθνικὸ φρόνημα ὁλόκερου τοῦ λαοῦ μας, πού ἔχει γίνει γι' αὐτόν τρο-
μερὸς ἐσθλότης τώρα πού συντρίβεται ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν Συρμάρχων μας στὸ
Αντράντ, στὸ Παρίσι καὶ τὴν Ἰταλία.-

Γι' αὐτὸ τὸ Ἑθνικὸ Ἀπελευθερωτικὸ Μέτωπο (Ε.Α.Μ) καλεῖ τὸν Ἀθηναϊκὸ λαὸ
καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ κάθε χριστιανό νὰ βοηθήσῃ γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τῶν Ἑ-
βραίων μετ' ὀμαδικές διαμαρτυρίες, μεγάλες ἐπιτροπές καὶ γενικώτερες κινητοποι-
ήσεις γὰρ πραγματοποιεῖ τὸ ἐτοιμαζόμενον ἀπαίσιο "Πογκρόμ".- Νὰ δώσουμε στέγη
καὶ καταφύγιο σὲ κάθε διωκόμενο Ἑβραῖο.- Νὰ τσακίσουμε κάθε καταδότη τῶν
Ἑβραίων.-

ΚΑΤΙ ΚΑΘΕ ΔΙΩΓΜΟΣ (Πογκρόμ) κατὰ τῶν Ἑβραίων.-

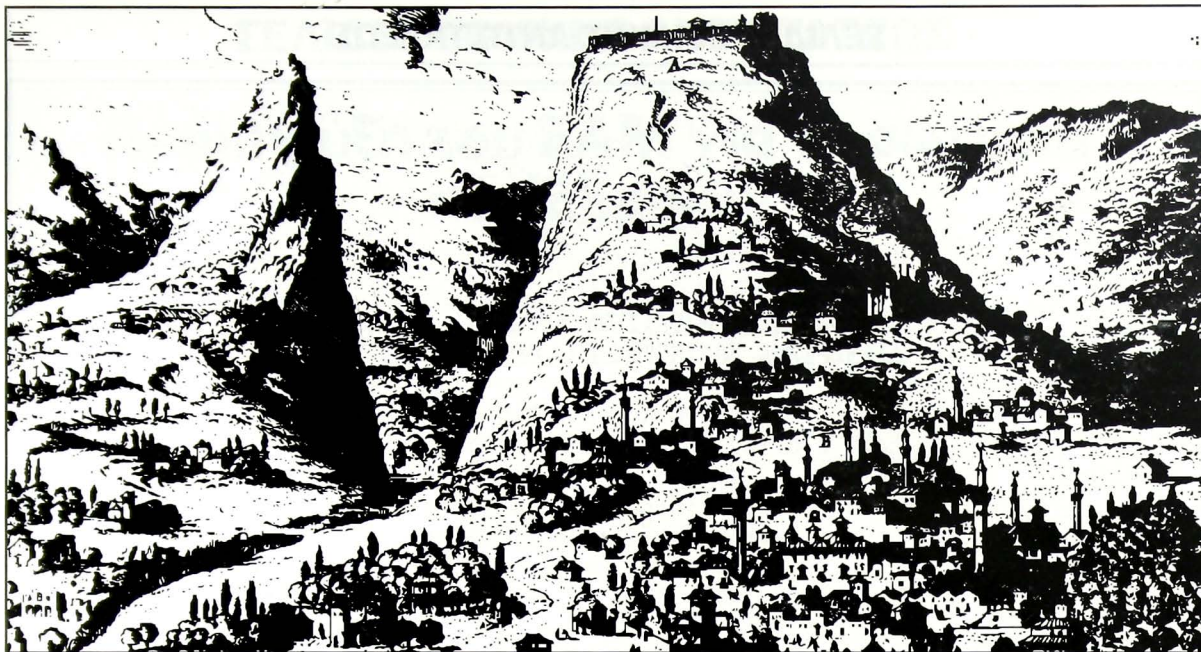
ΘΑΙΜΑΤΟΣ ἀπὸν ἀτακτητὴ καὶ σὲ ἄλλος ἐνεργὸς προδότης

ΖΗΤΩ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΠΕΛΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ Ε.Α.Μ.-

10/11/43 22-1-1943.-

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΠΕΛΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ (ΕΑΜ) ΤΩΝ Ἑθνικοτοπικῶν Ὀργανώσεων
ΡΟΥΜΕΛΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ, ΘΡΑΚΗΣ-ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΕΠΙΤΑΚΤΩΝ, ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ,
ΚΡΗΤΗΣ, ΜΕΛΟΠΟΝΗΣΟΥ, ΜΗΕΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ καὶ ΕΒΡΑΙΩΝ.-

Ο Μυστράς σε παλιά γκραβούρα

Οι Εβραίοι του Μυστρά

Της κ. ΙΩΑΝΝΑΣ ΓΙΑΝΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

Στο περιοδικό "ΛΑΚΩΝΙΚΑ" (όργανο του Συνδέσμου των εν Αττική Λακεδαιμονίων), στο τεύχος Μάιος-Ιούνιος 1989, δημοσιεύεται άρθρο της κ. Ιωάννας Γιανναροπούλου για τις περιγραφές περί Λακωνίας που δημοσιεύονται στο βιβλίο του Γάλλου συγγραφέως De La Guilletière, με τίτλο *Lacédémone ancienne et nouvelle*.

Τό ταξίδι του συγγραφέως στη Λακωνία άρχισε το Μάιο του 1668 με αποβίβαση του στο Γύθειο.

Από το άρθρο της κ. Γιανναροπούλου μεταφέρουμε το παρακάτω χωρίο που αναφέρεται στους Εβραίους του Μυστρά.

Σχετικά με την Ισραηλιτική Κοινότητα Λακωνίας έχουν δημοσιευθεί άρθρα στο περιοδικό μας στα τεύχη 24/σελ.8, 66/σελ.4, 90/σελ.14 και 99/σελ.15.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ TOY DE LA GUILLETIERE ΠΕΡΙ ΛΑΚΩΝΙΑΣ (1688)

Αποτελούν τα περιηγητικά κείμενα πηγήν δια τον ιστορικών; Εις το ερώτημα μπορεί να δοθεί μια γενική απάντησις και μια ειδική.

- Η περιηγητική φιλολογία γενικώς δεν είναι δυνατόν να είναι σπουδαία ιστορική πηγή, αφού περιέχει εντυπώσεις, περιγραφάς, αφηγήσεις, συχνότατα δε και μύθους παραδιδόμενους ή και προϊόντα καθαρά της φαντασίας, ιδιαιτέρως δε προκειμένου περί προσκυνητών αγίων τόπων περιέχει θαύματα και φιλαρέσκους μυθιστορηματικές περιπετείας.

- Ειδικόν ντερα δι' ωρισμένους περιηγητάς συμβαίνει το έργο των να μπορεί να καταταχθεί μεταξύ των πηγών της Ιστορίας, τούτο όμως εξαρτάται από το βαθμό της αξιοπιστίας των πληροφοριών. Αλλ' η αξιοπιστία είναι αρετή που σχετίζεται με άλλους παράγοντας και σχεδόν

ποτέ η ισχύς της δεν είναι απόλυτος, διότι συντελούν δι' αυτήν η καλή ή κακή διάθεσις εκάστοτε του περιηγητού, η άμεσος ή έμμεσος παρουσία του εις τα συμβάντα, η ορθή ή μη τοποθέτησις και κρίσις αυτών, η έγκαιρος ή καθυστερημένη συγκέντρωσις πληροφοριών, η πιστή ή επιπόλαια τήρησις και χρήσις σημειώσεων, δια να περιορισθώ μόνον εις αυτά, που τελικώς άγουν εις τη συστηματικήν ή αβασάνιστον σύνθεσιν του περιηγητικού έργου.

Ερχόμεθα εις την συγκεκριμένην αλλά περίπλοκον περίπτωση του Γάλλου συγγραφέως De la Guilletière, εις το όνομα του οποίου εγγράφονται δύο περιηγητικά έργα, που εξεδόθησαν εις το Παρίσι κατά τα έτη 1675 και 1676 αρχικώς, επανεξεδόθησαν εις ευρωπαϊκάς γλώσσας, διότι εγοήτευσαν το αναγνωστικόν κοινόν της εποχής των. Πρόκειται δια βιβλία με πολύ ενδιαφέρον περιεχόμενον.

Το ένα αναφέρεται εις τας Αθήνας, το άλλο εις την Λακωνίαν. *Athènes ancienne et nouvelle*, το πρώτον, *Lacédémone ancienne et nouvelle*, το δεύτερον. Αρχαιογνωσία, γεωγραφικά στοιχεία, σύγχρονη ζωή έχουν τη θέση των εις τα δύο έργα, με ζωντανάς περιγραφάς. Προλογίζων ο δικηγόρος Andre Georges Guillet ισχυρίζεται ότι είχαν αδελφόν, που οι Τούρκοι αιχμαλώτισαν εις την Ουγγαρίαν και επώλησαν σκλάβον εις Μπαρμπαριάν, αλλ' εκείνος κατώρθωσε να ελευθερωθεί και να ταξιδεύσει εις την υπόδουλον Ελλάδα και την Ανατολήν, από όπου έστειλεν εις το Παρίσι τας ταξιδιωτικάς του εντυπώσεις και απετέλεσαν την βάση των δύο έργων. Ήρσαν τα έργα, αλλ' επροκάλεσαν ζωηράς αντιδράσεις διαπρεπών συγγραφέων, όπως ο Spon, ο Wheler, ο Lovinesco κ.α. Αντιστοίχως ευρέθησαν και υποστηρικταί του συγγραφέως, όπως ο Boblaye, ο De Vaborde κ.α. Η εναντίον του περιηγητού πολεμική υπήρξε σφοδρά ανύ-

παρκτον πρόσω-
πον ο De La
Guilletiée, ψευδο-
λόγος, φαντασιό-
πληκτος, τα έργα
κατασκευάσματα
του γραφείου
κλπ.). Ο Σπ. Λά-
μπρος και ο Δ.
Καμπούρογλου
δεν θέτουν υπό
αμφισβήτησιν τα
περιηγητικά έργα
του Guillet.

Ευθύς αμέσως
σπεύδω να σημει-
ώσω ότι το αμφι-
σβητούμενον ταξί-
δι εις την Λακω-
νίαν φέρεται ότι
έγινε την άνοιξιν
του έτους 1668.
Όσα ο διαφορούμε-
νος συγγραφεύς
αναφέρει ανάγο-
νται εις την πολύ
ολίγον γνωστήν
περίοδον της πρώ-
της Τούρκοκρα-
τίας και δεν είναι
μυθιστορηματικά.
Αναφέρονται εις
τον γεωγραφικόν
τομέα, εις την δι-
οίκησιν, εις τον
βίον, εις τας σχέ-
σεις με τον κατα-
κτητήν, εις τα έθι-
μα, εις τον τόπον
και τους ανθρώ-
πους της εποχής,
Έλληνες και
Τούρκους. Ότι
υπάρχουν συγχύ-
σεις, παρανοήσεις,
παραιοποθετήσεις,

σφάλματα (όχι βέβαια τερατώδη), ουδόλως σημαίνει ότι ο
συγγραφεύς είναι απατεών, όπως τον εχαρακτήρισεν ο
οργισμένος πατριώτης του Σρον. Ασφαλώς δημιουργείται
πρόβλημα αν έγινεν ή όχι επίσκεψις της Λακωνίας.
Αλλά συγχρόνως τίθεται σοβαρόν ερώτημα: - Όσα αλη-
θοφανή εκθέτει ο συγγραφεύς από ποίον τα πληροφορη-
θη; Αυτός είναι από τους παλαιότερους περιηγητάς και
δεν είναι δυνατόν ν' αντέγραψεν άλλους. Ούτε ήτο δυνα-
τόν να είχε πληροφοριοδότας εγκύρους με τόσον πλού-
τον γνώσεων, δια να του μεταδώσουν το πλήθος των ει-
δήσεων. Μήπως έγινε το ταξίδι;

Η αποβίβας εις τον περιηγητόν, κατά την αφήγησή του,
έγινεν εις το Γύθειον τον Μάιον του 1668. Απ' εκεί με
υποζύγιον ώδενυσεν εις το εσωτερικόν της Λακωνίας με
κύριον σταθμόν του ταξιδίου το Μυστράν, προς τον

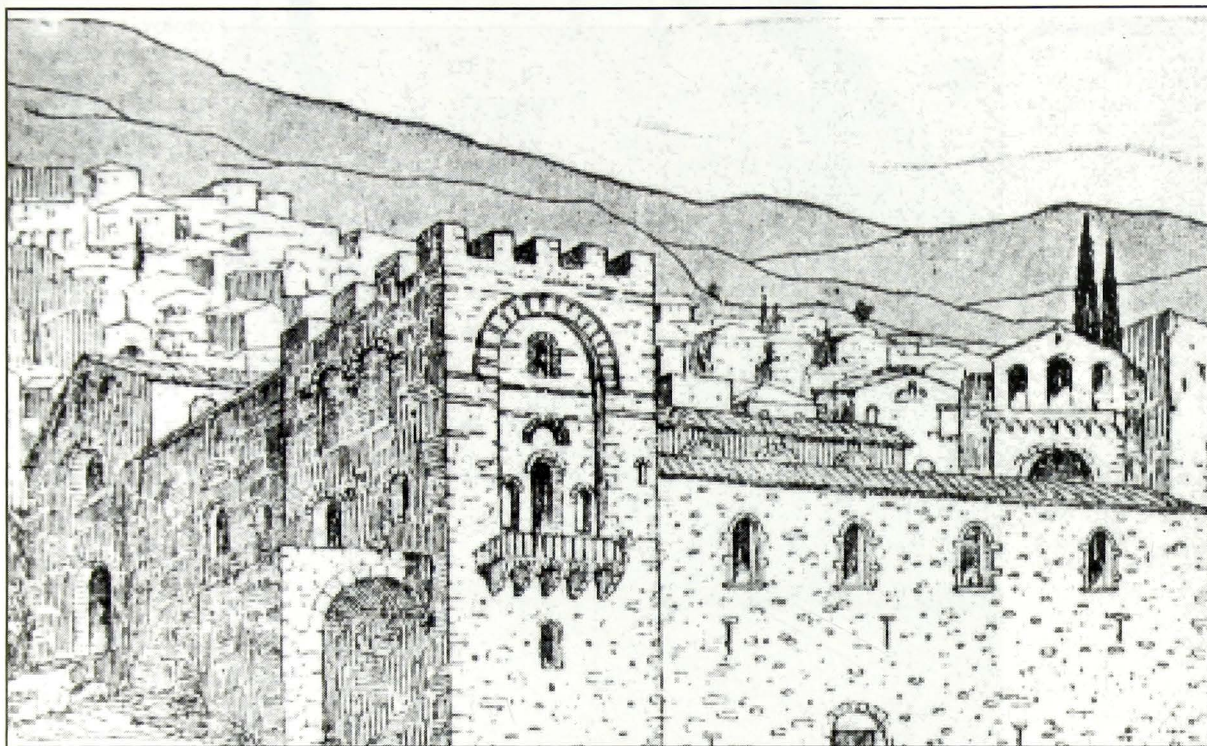
Πυργόπαιτα στη Μέσα Μάνν.

οποίον η πρόσβα-
σις έγινε από την
πλευρά του Ταϊγέ-
του, δηλ. με καθα-
ρώς βορείαν κα-
τεύθυνσιν. Η γνω-
ριμία με τους αν-
θρώπους εντυπω-
σίασε τον περιηγη-
τήν. Ευγενείς, πε-
ριποιητικοί, φιλό-
ξενοι, λέγει, τον
εξησφάλιζαν κατά-
λυμα. Τραχεία η
χώρα, αλλά με
πλουσίαν βλάστη-
σιν εις τα περίχω-
ρα του Μυστρά.
Καλλιεργημένοι
αγροί, κήποι με
ωπωροφόρα δέν-
δρα, λόφοι κατά-
φυτοι από θά-
μνους, δρυς και
ελαιόδενδρα, λιβά-
δια ωραία, σπίτια
εξοχικά διάσπαρ-
τα. Πιστευτά όλα,
γνώρισμα δια την
περιοχήν του Μυ-
στρά, η οποία -
προστίθεται -
διαρρέεται από
τον Ευρώταν, του
οποίου την επιφά-
νειαν ο περιηγητής
είδε να καλύπτεται
από ωραίους κύ-
κνους. Τον ποτα-
μόν - λέγει - οι πε-
παιδευμένοι του
τόπου εθεωρούσαν
ως αυτοκρατορι-
κόν, δια τούτο του
εδόθη η ονομασία
Βασιλοπόταμο.

Εκείνος τον επέρασεν εις το Γεφύρι του Κόπανου ασφα-
λώς, από την ωραίαν λιθινήν γέφυρα, πολύτοξον, αρετά
παλαιάν. Βεβαίως δεν αποκλείεται εις κάποιον σημείον
να επέρασε το ποτάμι ο ξένος από κάποιαν γέφυραν,
αλλ' είναι γνωστόν ότι τον Μυστράν δεν διαρρέει ο
Ευρώτας. Ο Άγγλος περιηγητής Gell, που περιώδενσε
τον Μορέαν κατά τας αρχάς του παρελθόντος αιώνος,
λέγει ότι ο Παντελήμων είναι το όνομα του ποταμού
του Μυστρά.

"Τον Μυστράν διαιρεί ο La Guilletiere εις 4 τμήματα.
Κάστρον, πόλις, Μεσοχώρι, Εξωχώρι. Ο Gell αναφέρει 5
μέρη Κάστρον, πόλισμα, Μεσοχώρα, Κάτω Χώρα, Τρι-
τσέλλα, Παρόρι. Αντιθέτως, ο Leake αναφέρει Κάστρον,
Μεσοχώρι, Κατωχώρι. Ο La Guilletiere ομιλεί δι' 9-10
κανόνια προστασίας του Κάστρον με ανάλογον φρουράν,

Το Αρχοντικό. Αναπαράσταση Ορλάνδου.

γενιτσάρων, ως λέγει, των οποίων ο αρχηγός αποκαλείται disdar. Η φρουρά διέμενε εντός του κάστρου και ελάμβανε πρόνοιαν διατροφής με συγκέντρωσιν σιτηρών εις τα αμπάρια και αποθηκεύσεως ομβρίου ύδατος εις στέρνas. Εις το μέσον του φρουρίου είχεν ιδρυθεί τζαμί, δια μετατροπής χριστιανικού ναού. Η κυρίως πόλις του Μυστρά περιεβάλλετο με χωριστόν τείχος, που είχε δύο μεγάλας πύλας, βορείαν (προς Αρκαδίαν) και ανατολικήν (προς Εξωχώρι), χωριστά αι δευτερεύουσai πύλαι. Μέσα εις την πόλιν υπήρχαν δύο αγοραί (bazar) με αντιστοιχούς δύο μεγάλας οδούς και άλλας μικροτέρας. Προς ανατολάς της μεγάλης Αγοράς υπήρχε πηγή ωραίας διαμορφώσεως με τρεις σωλήνας εξ ορειχάλκου. Ανάλογος ήτο η διάταξις και εις το Μεσοχώρι, όπου υπήρχαν επίσης δύο παζάρια και άλλη πηγή ύδατος. **Εις το έξω του τείχους Εξωχώρι κατοικούσαν οι Ιουδαίοι, αποτελούντες με τη συνοικίαν των μίαν άλλην Ιουδαίαν, με τη Συναγωγήν της.** Ο περιηγητής δεν είναι καθόλου φειδωλός εις αναλυτικήν περιγραφήν. Μεταξύ των άλλων αναφέρει ότι οι Σαδδουκαίοι είχαν ιδικήν των Συναγωγήν και χωριστά Κοιμητήρια και ότι απέφευγαν να συνάπτουν γάμους με τους άλλους Ιουδαίους. Εις άλλο σημείο αναφέρει ότι εις χείρας των Ιουδαίων ευρίσκετο όλη η εμπορική κίνησις του Μυστρά. Είναι γνωστό ότι υπήρχεν Ιουδαϊκή Κοινότης εις Μυστράν και άλλα μέρη της Λακωνικής.

Τον πληθυσμόν του Μυστρά ο La Guilletière υπολογίζει μεταξύ 20-25 χιλιάδων και κατά τρόπον αξιοπρόσεκτον, αποσαφηνίζει ότι τα στοιχεία που δίδει αναφέρονται εις την προ της φοβεράς επιδημίας περίοδον, διότι

η πανώλης του 1666-1668 εθέρισε πολλούς. Εις 20 χιλ. ψυχάς επίσης αναβιβάζει και ο Gell τον πληθυσμόν του Μυστρά ένα και μισόν αιώνα περίπου αργότερα. Φυσικά πρόκειται δια σύμμεικτον πληθυσμόν Χριστιανών, Τούρκων και Ιουδαίων. Δίδει ακόμη ο περιηγητής τον αριθμόν των κατοικημένων οικιών της πόλεως, 2 χιλιάδες και άλλες τόσες εις Μεσοχώρι. Πέρα του αριθμού δεν προχωρεί η περιγραφή της λαϊκής κατοικίας του Μυστρά, ενώ παρακάτω εις την περιοχόν της Μάνης είναι λεπτομερής η περιγραφή. Πάντως εξεχώρισεν ο La Guilletière τας κατοικίας των αξιωματούχων Τούρκων εις το Κάστρον και τας συνοικίας".

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του ΚΙΣ Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ΣΤΕΦΑΝ ΤΣΒΑΪΧ

Μια κριτική του ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Σύντομα βιογραφικά στοιχεία ΤΣΒΑΪΧ Στέφανος (1881-1942).

Αυστριακός συγγραφέας και κριτικός, ιουδαϊκού θρησκειώματος. Περιηγήθηκε για μεγάλο διάστημα την Ευρώπη και την Ινδία. Κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, διέμενε στην Ελβετία, διεξήγαγε με τον Ρομάν Ρολλάν και άλλους λογοτέχνες σφοδρή αντιπολεμική εκστρατεία. Το 1940, για να αποφύγει τις χιτλερικές διώξεις, απέκτησε τη βρετανική υπηκοότητα και μετέβη στις ΗΠΑ και τη συνέχεια στη Βραζιλία. Αυτοκτόνησε με τη γυναίκα του στις 23 Φεβρουαρίου 1942, στην Πετρούπολη, κοντά στο Ρίο Ιανέιρο.

Εγγραψε σωρεία λογοτεχνικών έργων, ιστορικών βιογραφιών, κριτικών μελετών, θεατρικών έργων κ.λπ. Τα έργα του περιέχουν έντονη αισθηματικότητα, ζωηρή πλοκή και λαμπρό ύφος. Διακρίνονται για την έντεχνη ψυχολογική ανάλυση των περιπλοκών χαρακτήρων των ηρώων του και τη φλογερή ειρηνοφιλία του Τσβαΐχ (χαρακτηριστικό έργο - παράδειγμα της ειρηνοφιλίας του, είναι το δραματικό χρονικό του "Ιερεμίας").

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΡΙΤΙΚΗ

Είμαι ολότελα ξένος από κάθε θεατρική συγκέντρωση κι από εκείνη ακόμα του Εθνικού μας θεάτρου· μόνο μου ευτύχημα τώρα τελευταία μου δόθηκε να ιδώ τον "Ιουδα" του Μελά χάρη στην παρακλητική επιμονή του φίλου μου Δομβέρη για τούτο και ανήξερος σωπαίνω σε ό,τι δεν μπορώ νάχω άμεση προσωπική αντίληψη για όποια σκηνική διδασκαλία κρίνοντάς την ή κατακρίνοντάς! Εξαίρεση της σιωπής κάνω για το έργο του Στεφάνου Τσβαΐχ που τώρα τελευταία διδάχτηκε στο Εθνικό Θέατρο. Για το έργο τούτο είδα κάποια σημειώματα, στις λίγες εφημερίδες που βλέπω, κριτικών που λογαριάζονται, κάθε άλλο παρά συμπαθητικά. Θα εξακολουθούσα, λογικώτατα, να σωπαίνω· μα η κρίση του κ. Θεμ. Αθανασιάδη με φέρνει να παραβώ τον κανόνα. Ο κ. Αθανασιάδης, λογοτέχνης και ποιητής εξαιρετος - και ο "Νέος Κόσμος" φύλλο αγαπητό. Ο κριτικός δε με κάνει να μιλήσω για την κριτική του, αφού δεν το είδα και δεν το γνωρίζω το δράμα, μα για τον τρόπο το σφοδρότατα καταφρονετικό και σχεδόν υβριστικό του άρθρου του για το δραματογράφο. Το έργο του Στέφαν Τσβαΐχ, όσο άτυχο κι αν μπορεί να είναι, δεν μπορεί να είναι γελοίο, καθώς χαρακτηρίζεται, κι εξάμβλωμα. Όχι μόνο γιατί τ' ανέβασε το Εθνικό Θέατρο, που κάποια θα του υπολείπεται αξία για να διαλεχτεί, μα γιατί ο Τσβαΐχ είναι στα χρόνια μας αριστοτέχνης είν' ένας συγγραφέας από τους ονομαστούς και τους έξοχους κι' έργο βγαλμένο από τα χέρια του μπορεί νάχει, ή να φαίνεται πως έχει αδυναμίες και ατυχήματα που δεν απολείπουν στα έργα της φαντασίας και κορυφαίων ποιητών που δεν έχουν όσα παράγουν όμοια αναστήματα, καθώς και το κοινόν που θα τα θεωρήσει αποτελείται από αντιλήψεις και από συναισθήματα ανόμοια, διαφορετικά όταν δεν είναι ρυθμισμένο από επιβλητική μακροχρόνια κριτική. Οι καλλιτέχνες μάλιστα οι έξοχοι, όπως και όπου φανούν, κάτι θα σώζουν από τον αέρα που τους έσπρωξε. Ο Τσβαΐχ Εβραίος ή Αθηναίος, στον κόσμο του πνεύματος, παρόλη τους την ξεχωριστή φυσιολογία, δεν έχουν νόημα ξεχωριστό, για να διακριθούν για να μαγέψουν. Του Τσβαΐχ η παραγωγή από τα 1910 που πρωτογνωρίστηκε, στην ποίηση, στη μυθιστορία, στο θέατρο και περισσότερο και κυριώτερα στην κριτική, φαίνεται πως είναι υποδειγματική. Ένας ονομαστός Γερμανός κριτικός,

ο Αλφρέδος Κερρ, εξόριστος και κείνος στο Παρίσι, έγραφε: "Το έργο μου δεν είναι κριτική για τούτο ή για κείνο· το έργο μου είναι ποίηση· ο γνήσιος κριτικός μένει πάντα ποιητής, είναι δημιουργός". Η κριτική του Τσβάιχ λαμπυρίζει από ποιητική ομορφάδα. Το πρώτο του έργο στο 1910 που ευτύχησα να το γνωρίσω από τότε είναι ο Βερρόρεν, ολόκληρο βιβλίο ταιριαστό για το μεγαλοφάνταστο ποιητή. Το νεότερο βιβλίο του Τσβάιχ είναι ο Δοστογιέφσκις. Όταν το διάβασα, βάλθηκα να θυμηθώ όσους έως τότε είχα γνωρίσει κριτικούς και μελετητές του ασύγκριτου Ρώσου μήπως τυχόν μου γινόταν από την παραβολή μια ευφρόσυνη περιέργη εντύπωση, όσο κι αν ήταν τα διαβάσματά μου, συγκρινόμενα προς την παγκόσμια φήμη του Δοστογιέφσκι, ελάχιστα. Από το σωρό των κριτικογράφων που ξεχωρίσανε στη φαντασία μου, σταθήκανε στη μνήμη μου υπέροχοι ο Βογκέ στο αποκαλυπτικό βιβλίο του για το "Ρωσικό Μυθιστόρημα", ο Σουαρές στο σύγγραμμά του "Τρεις άνθρωποι", ο Μερσεκόβσκις στη διψύχη εργασία του "Τολστός και Δοστογιέφσκις", ο Ανδρέας Ζιντ στη συγγραφή του για τον ίδιο Δοστογιέφσκι, ο Ηλίας Φωρ στους "Οικοδόμους" του, και λίγες γραμμές του Νίτσε, στο "Ιδεο ο άνθρωπος", νομίζω βεβαιώνοντας πως ο Δοστογιέφσκις

του είχε αποκαλύψει την ψυχολογία, αφήνω τα πλατύτατα, κεφάλαια πολλών ιστοριογράφων της ρωσικής λογοτεχνίας. Αλλά μ' όλα αυτά, τα δέκα κεφάλαια της κριτικής, του Στέφαν Τσβάιχ μου ξύπνησαν το νου με την αρχιτεκτονική τους ευρυθμία που τα ξεχώριζεν απ' όλες μου και τις πιο εξαιρετικές εκείνες αναγνώσεις μου. Και γύρισε η ανάμνησή μου στην προειπωμένη σκέψη του Αλφρέδου Κερρ "ο γνήσιος κριτικός μένει πάντα ποιητής, δημιουργός". Και μου την επαλήθευσαν τα λόγια του Romain Rolland στο διεξοδικό του πρόλογο σ' ένα τόμο διηγημάτων του Τσβάιχ. Λέει ανάμεσα σε πολλά: "Ο Στέφαν Τσβάιχ είναι γεννημένος καλλιτέχνης, η δημιουργική του ενέργεια είναι ανεξάρτητη κι από τον πόλεμο κι από την ειρήνη κι απ' όλα τα δηλωμένα γεγονότα του εξωτερικού κόσμου. Υπάρχει για να δημιουργεί. Ποιητής με το γκαϊτικό νόημα. Η τέχνη του είναι η ματιά που βυθίζεται στην καρδιά της ζωής. Υπόσταση της τέχνης του είναι η ζωή. Δεν εξαρτάται αυτός από τίποτα και τίποτα δεν του είναι ξένο. Ποιητής είναι πια περιφημος από την εφηβική του νεότητα, δοκιμογράφος, κριτικός, δραματογράφος, μυθιστοριογράφος, άγγισεν όλες τις χορδές, σαν ένας maitre. Το κυριότερο χαρακτηριστικό του στην τέχνη βρίσκεται στην προσήλωσή του στη σύνθεση, όχι μονάχα ενός

δοκιμίου κι ενός διηγήματος, μα κι ενός κύκλου κριτικών, κι ενός συγκροτήματος διηγημάτων. Κάθε του βιβλίο είναι αρμονία μελετημένη και πραγματοποιημένη με τέχνη ακριβή και λεπτεπίλεπτη. Τίποτε το συνηθισμένο μέσα στους καιρούς μιας φυσικής ή θεληματικής ασυναρτησίας, προχειρολόγων και τραβηγμένων εντυπώσεων. Το υψηλό και λεπτό τούτο νόημα που δεν το παρατηρείς αρκετά το αυτί του καιρού ζώντας μέσα στο θόρυβο, αυτό με προσηλώνει στο έργο του Τσβάιχ, και το φέρνω στο φως". Και προβαίνοντας ο Ρολλάν σταματά στις μεθοδικές εργασίες και μελέτες του Τσβάιχ με τους κλασικούς δημιουργικούς διδασκάλους που του είναι ο Βαλζάκ, ο Δίκιις, ο Δοστογιέφσκις (τρεις διδάσκαλοι) ο Χέρδελιν, ο Κλάιτς, ο Νίτσε (Μαχητής με το δαίμονα)". Και προχωρεί ο Ρολλάν στην ανάλυσή του που συνεχίζεται σε όλη τη μεθοδική εργασία του ποιητή και όλα τα είδη του λόγου που παίρνουν νέα όψη και νέο κάλλος από τ' άγγιμά του που για μένα είναι αρκετό για να υπονοήσει και στους αγαπητούς μου φίλους ακόμη πως τ' όνομα του Στέφαν Τσβάιχ χρειάζεται και σε μιαν αντιπαθητική ακόμα μνεία κάπως περισσότερο σεβασμό.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

(Εφημερίδα **Νέος Κόσμος**, 10 Νοεμβρίου 1934)

Ο ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΛΗΣ

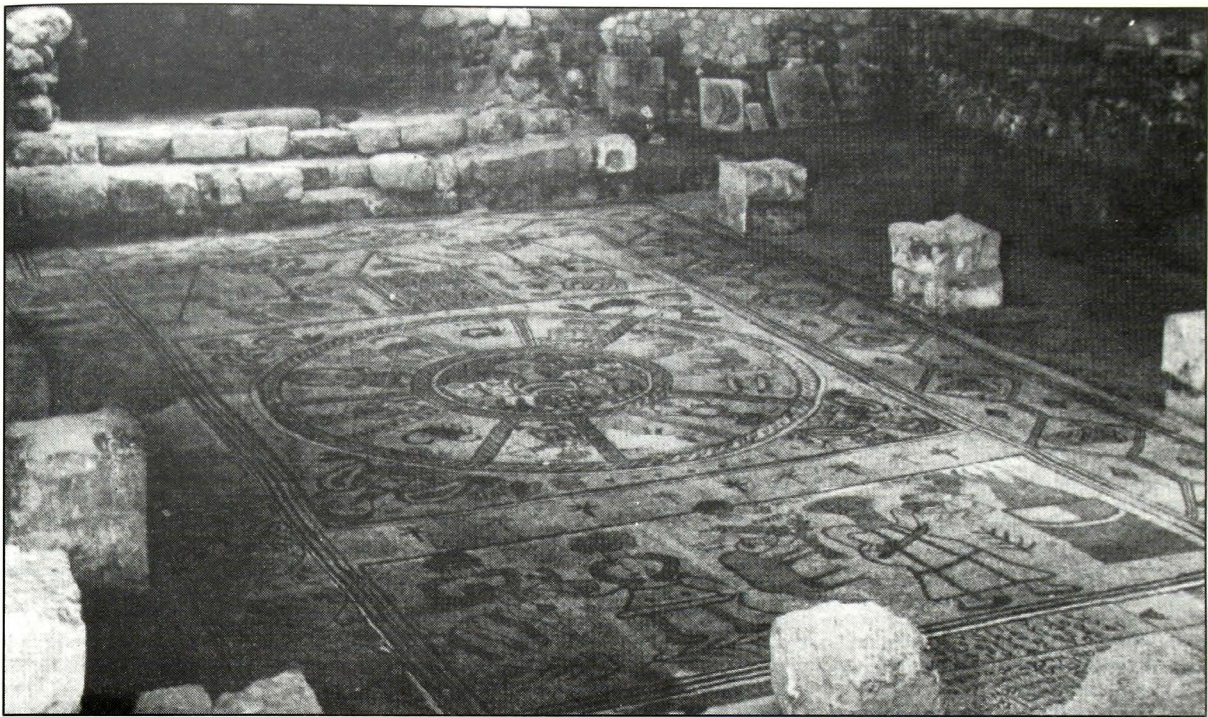
Άθαπτε νεκρά των ανδρών δρόμων της μοίρας,
σκιά της μεγάλης μέρας των ήλιων, λάμψη κάποιας σκοτεινής νύχτας,
σβησμένη χαραγή με τις αγέννητες στιγμές, άφραστα όνειρα των ανθρώπων
με τα στεγνά δάκρυα.... Εσύ που έφερες το μήνυμα των εσθινών,
που από τις φωνές των πεθαμένων σειρήνων ανέστησες το βασίλειο της φαντασίας,
αίμα ήταν γύρω από τη μνήμη σου, η κόκκινη οργή των δημίων,
οι παντιέρες με τους σταυρούς που αγκυλώναν την καρδιά σου, γύρηνες το φως, έψαχνες για την αλήθεια, άλωνες
τα χέρια σου στον ουρανό μ' αυτός δεν υπήρχε πια,
θέλησες να δεις τις φλέβες των αστεριών, μ' αυτές είχαν χαθεί σα τα κοράκια
της καταχνιάς, γύρηνες τις ελπίδες, μ' αυτές είχαν ραγίσει σαν ένα ποτήρι ραγιαμένο,
οι κραγιές των αθώων κρέμονταν από τα σύρματα των στρατόπεδων, τα κεφάλια τους από το σκονί της κρεμάλας,
τα βήματα των βασανισμένων περπατούσαν στους κύκλους των αρχαίων,
στην τέφρα ήταν κλεισμένη η τελευταία αγωνία τους.

Λαέ των θρήνων, πορεία των θνητών και των αθάνατων στους γυνούς
αιώνες, περιπλανώμενοι της πίστης με τα σιδερένια καρφιά,
νεκροί με τα γυάλινα μάτια της προσδοκίας,
ικέτες της Ιερουσαλήμ, εξόριστοι των ερήμων, πεζοπόροι με τα σανδάλια της
μοναξιάς, φωνές με τους ψίθυρους των κλεισμένων λαρυγγιών,
ο άνεμος της οργής δρασκελίσσε το κατώφλι σας,
οι βάρβαροι μέσα στα γκέτο έσκισαν τις περγαμινές της προσευχής,
τα δάκρυα της Ραχήλ ακόμα μια φορά έγιναν μαύρες πέτρες μέσα στην
κόλαση... Και συ ερημίτη της Πετρόπολης τ' έβλεπες όλα αυτά, τα λόγια
της κατάρας γράφονταν πάνω στους τάφους, ένοιωθες πως όλα πλησιάζαν
στο τέλος, πως τα δάχτυλα των αγγέλων έφεραν το μήνυμα της στερνής νύχτας
σου... Πέθανες, δεν μπορούσες να κάνεις τίποτα άλλο παρά να πεθάνεις...

Ζ. ΣΤΑΛΙΟΣ

* Ο Τσβάιχ αυτοκτόνησε το 1943 στην Πετρούπολη, ένα προάστιο του Πλου Ιανέιρου.

Μωσαϊκό δάπεδο από αρχαία συναγωγή στη Μπετ Άλφα. Παριστάνει τον ζωδιακό κύκλο.

Ο Λαός Ισραήλ και η γη του

Του κ. ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΔΟΥΔΟΥ

Η Βίβλος, αποτελεί μια μοναδική γραπτή κληρονομιά της ανθρωπότητας, που προσφέρει σημαντικότερα διαγράμματα ζωής κι ένα ανεκτίμητο πλήθος πληροφοριών, από το απώτερο παρελθόν του πλανήτη μας. Η βιβλική γνώση της Αλήθείας μας δίδεται με μια ποικιλία συνθέσεων μυθικού λόγου, ενώ η αρχαιολογική έρευνα και μελέτη έχει επιβεβαιώσει ήδη, το μέγιστο μέρος των ιστορικών πληροφοριών που περιέχει στις σελίδες της.

Η Βίβλος δεν προσφέρεται για ψυχολογικό βόλεμα των αναγνώστών της, ούτε είναι κάποιο καίμενο, που εκτρέφει τον θρησκευτικό φορμαλισμό. Κάθε σειρά του βιβλικού συμβολικού λόγου, περιέχει προκλήσεις για εγρήγορση με σκοπό τη διεύρυνση της ανθρωπίνης συνειδητότητας και την αναγωγή της ύπαρξης στα επίπεδα της σημαντικά προσδιορισμένης μοίρας της.

Παρότι η Βίβλος, ως πνευματική κληρονομιά ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα, εν τούτοις, κατά ένα ιδιαίτερο τρόπο είναι το κατ' εξοχήν βιβλίο του Λαού Ισραήλ. Ανάμεσα στα επιμέρους πολύτιμα διαγράμματα ζωής, που ως παρακαταθήκη μας προσφέρει η Αγία Γραφή, βοήσκουμε το διάγραμμα που περιγράφει τη σχέση του Λαού Ισραήλ με τη Γη του, τη γη της Επαγγελίας, η οποία ονομάστηκε από τον προφήτη Ιεζεκιήλ, Γη του Ισραήλ. (Ιεζ. 37:12).

Ξεφυλλίζοντας τη Γραφή, σύμφωνα με τον παραδεκτό κανόνα, τόσο της Συναγωγής, όσο και της χριστιανικής Εκκλησίας, στο κέντρο της συναντούμε ένα ερωτικό τραγούδι. Πρόκειται για το Άσμα των Ασμάτων. Κατά τη γνώμη μου, δεν είναι καθόλου τυχαία η θέση του Άσματος στο κέντρο της Βίβλου, γιατί όλη η Γραφή κατ' ουσίαν, εκθέτει και περιγράφει μια κοινωνία έρωτα.

Η ενότητα που συντηρεί το σύμπαν έχει θεμελιώδη την αγάπη. Την ανυπέρβλητη δύναμη που άγει τα πάντα προς το Παν. Η αγάπη που στις διαπροσωπικές σχέσεις οικοδομεί την κοινωνία είναι ο έρωτας, ως ανορίζον κατηγορήματα, δεν περιορίζεται μόνο στις σχέσεις του ανδρικού, αν και τις περιέχει, αλλά χαρακτηρίζει κάθε μορφή και είδος διαπροσωπικής κοινωνίας.

Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις σχέσεις των λαών της γης με τη γη τους, και στη σχέση που συνδέει το Λαό Ισραήλ με τη Γη της Επαγγελίας, είναι ότι ο Ισραήλ συνδέεται με τη Γη του, με σχέση της τάξης της γαμήλιας ερωτικής κοινωνίας, ενώ αντίθετα οι άλλοι λαοί, δημιουργούν σχέσεις με τη γη τους, που προσιδιάζει στο τέκνο και τη μητέρα, για τούτο και η πατρίδα ενός έθνους θεωρείται και ονομάζεται γενέτειρα. Μάλιστα η παραποίηση ως προς τη θέση της γενέτειρας πατρίδας, γεννά είτε το εξάμβλωμα του δογματικού εθνικισμού, που είναι μορφή ειδωλολατρίας, είτε, στην εποχή μας ακόμη και τη σχέση του επικινδυνού λαού προς ένα αντικείμενο προς εκμετάλλευση, ιδίως στα όρια του Δυτικού Πολιτισμού.

Ο Λαός Ισραήλ δεν φανερώθηκε σε μια γη. Η φανέρωσή του στην ιστορία οφείλεται στη Διαθήκη, κατόπιν εκλογής και αποδοχής δια πίστεως.

Ο Αβραάμ, σύμφωνα με το μυθικό λόγο της Γένεσης, εκλέχθηκε από το Θεό να εξέλθει από τη γη του, τη Μεσοποταμία, να εγκαταλείψει τη συγγενεία του και να οδηγηθεί στη Γη της Επαγγελίας, να ευλογηθεί, να γίνει Αβραάμ, δηλαδή πατέρας εθνών και ν' αποτελέσει πηγή ευλογιών, για όλες τις φυλές της γης. (Γεν. 12:1-4).

Η διαθήκη του Θεού με τον Αβραάμ επαναλήφθηκε με όλους τους πατριάρχες του Λαού Ισραήλ και κορυφώθηκε, μετά την Έξοδο από την Αίγυπτο, όταν στο Σινά, παραδόθηκε δια του Μωϋσή ο νόμος στο λαό και δι' αυτού σε όλη την ανθρωπότητα.

Κεντρικό στοιχείο της Συνθήκης που συνέδεσε το Λαό Ισραήλ με τον Κύριο είναι η αναφορά στη Γη. Όχι σε οποιαδήποτε γη, αλλά στη Γη της Επαγγελίας, στη Γη του Ισραήλ, η οποία γεωγραφικά τοποθετείται στην ανατολική ακτή της Μεσογείου και δροσιζεται από τον Ιορδάνη ποταμό, τη λίμνη Κινέρετ (θάλασσα της Τυβεριάδας στην Καινή Διαθήκη) στη διαδρομή των αιώνων έχει δεχθεί ποικίλα ονόματα, αλλά το κατ' εξοχήν όνομά της είναι Γη του Ισραήλ.

Σε μια από τις αποκαλύψεις του ο Έντγκαρ Κέϊσι είχε πει, ότι η πλατύτερη έννοια της λέξης Ισραήλ σημαίνει, "εκείνοι που είναι του Θεού για υπηρεσία προς τους συνανθρώπους τους". Κατά την εκλογήν

τον Αβραάμ ο Θεός του είχε πει, "θέλεις είσθαι εις ευλογίαν και θέλουν ευλογηθεί εν σοι πάσαι αι φυλαίαι της γης". Ο Ισραήλ ονομάσθηκε εκλεκτός λαός, όχι γιατί είναι ανώτερος από άλλους λαούς από φυλετική άποψη, αλλά γιατί συγκατατέθηκε στην εκλογή της Θείας Σοφίας και αποδέχθηκε την αποστολή του, να αποτελέσει ευλογία όλων των φυλών της γης. Ονομάσθηκε ο Ισραήλ και περιούσιος λαός, αλλά και τούτο δεν προσδιορίζει κάποιας μορφής ανωτερότητα σε σχέση με τα έθνη, αλλά προσδιορίζει το λαό που έχει κληθεί να διακονήσει χάριν της ανθρωπότητας, στα αναλογούν στην ουσία, δηλαδή στην πραγματικότητα που κρύβει η αντίληψη των φαινομένων.

Η Γη του Ισραήλ, δόθηκε στο Λαό για να πραγματωθεί μέσα στη γήινη πλανητική ιστορία τον προορισμό του, να είναι εις ευλογίαν, να είναι αγωγός της Χάριτος και σημείο φανέρωσης όσων προσοιδαίνουν στη στάθμη της ανθρωπότητας.

Στα πλαίσια της Διαθήκης, ο Ισραήλ έχει τη θέση του νυμφίου, ενώ η Γη τη θέση της νύμφης και νυμφαγωγός είναι ο Κύριος, ο Θεός του Ισραήλ. Οι όροι της γαμήλιας συμφωνίας, ταυτίζονται με τις απαιτήσεις της Διαθήκης, η οποία αναπτύσσεται στην Τορά. Σ' αυτή τη διαπροσωπική σχέση, Λαού και Γης, οι απαιτήσεις πιστότητας απευθύνονται και αφορούν το νυμφίο Λαό.

Η Τορά δεν είναι ένας νόμος, που προσορίζεται να λειτουργήσει πειστικά και ανεξάρτητα από τη θέληση των ανθρώπων. Πηγάει από το Θείο Νου και τη Θεία Καρδιά και απευθύνεται στον άνθρωπο, που κατά το βιβλικό λόγο είναι εικόνα του Θεού και καλείται να Του μιμήσει, δηλαδή ο άνθρωπος έχει ομοειδή φύση προς εκείνη του Θεού, ο οποίος έχει αποκαλυφθεί ως Πατέρας. Τι λέγει το Σεμά Γισραέλ; "Ακουσον Ισραήλ, ο Κύριος ο Θεός ημών, ο Κύριος είναι ένας. Ευλογητόν το όνομα και η δοξασιμένη βασιλεία Του εις τους αιώνας των αιώνων. Και θα αγαπάς Κύριον τον Θεό σου με όλη την καρδίαν σου και με όλην την ψυχήν σου και με όλην την δύναμίν σου. Και αυτοί είναι οι λόγοι τους οποίους Εγώ προστάζω εις σε σήμερα δια να είναι εντός της καρδιάς σου. Και θα τους διδάσκεις εις τα τέκνα σου και θα ομιλῇς περί αυτών όταν διαμενῇς εις την οικίαν σου και όταν περιπατεῖς καθ' οδόν και όταν πλαγιάζεις και όταν εγειράσαι. Και θα δέσῃς αυτούς ως σύμβολον εις την χεῖρά σου και θα είναι ως προμετωπίδες μεταξύ των οφθαλμών σου. Και θα αναγράψῃς αυτούς εις την θύραν της οικίας σου".

Για να κατανοήσουμε την ουσία του Σεμά Γισραέλ, νομίζω πως αξίζει να διαβάσουμε ένα απόσπασμα από το Δευτερονόμιο: "...η εντολή αυτή, την οποίαν εγώ προστάζω εις σε σήμερα δεν είναι πολλά βαρεία δια σε, ουδέ μακράν. Δεν είναι εν τω ουρανῷ, ὥστε να εἴπῃς, Τις θέλει αναβῇ δι' ἡμᾶς εις τον ουρανόν και φέρει αυτήν προς ἡμᾶς, δια να ακούσωμεν αυτήν και να εκτελέσωμεν αυτήν; Οὐδέ πέραν της θαλάσσης είναι, ὥστε να εἴπῃς, Τις θέλει διαπεράσει την θάλασσαν δι' ἡμᾶς και φέρει αυτήν προς ἡμᾶς, δια να ακούσωμεν αυτήν και να εκτελέσωμεν αυτήν; Αλλά πολὺ πλησίον σου είναι ο λόγος, εν τῷ στόματί σου, και εν τῇ καρδίᾳ σου, δια να εκτελῇς αυτόν". Ο Νόμος της Τορά, εξέφρασε με τρόπο προσιτό στην κοινή αντίληψη των ανθρώπων, τον αναλλοίωτο συμπαντικό Νόμο, αυτό που στην κινεζική φιλοσοφία ονομάζεται Ταό. Γι' αυτό, ὡς είδαμε αμέσως πιο πάνω στο βιβλικό απόσπασμα, η εντολή, ο νόμος της Τορά, ονομάζεται και λόγος ή ρήμα - στην απόδοση των Εβδομήκοντα - και είναι εμφυνευμένος στην ανθρώπινη καρδιά, επιφέροντας την ισορροπία και την αρμονία, απέναντι στην Προγραμματικότητα: πρόκειται για την κατ' ουσίαν Δικαιοσύνη. Ουσιαστικά ο Νόμος δόθηκε, για να θυμίσει στις ένσαρκες υπάρξεις των ανθρώπων, τον ενδιαθέτο λόγο, που συνιστά τον κατ' εικόνα και ομοίωση του Πατέρα εαυτού μας και να μπορέσουν να αναχθούν από τη σύγχυση των φαινομένων στη θεωρία της Σκεινά, στοιχείο ενότητας με τον Νου του Σύμπαντος. Ακόμη και οι διαιτητικοί κανόνες ή οι οδηγίες σωματικών καθαρμών, που περιέχονται στην Τορά, όταν αποδεσμευθούμε από οποιοδήποτε θρησκευτικό formalισμό και τους προσεγγίσουμε, αναζητώντας την ουσία που κρύβουν, με έκκληση θα διαπιστώσουμε, την αξία και την επικαιρότητά τους και την ένταξή του, στη βιβλική αναγωγική οδό για τον άνθρωπο.

Έτσι και όσες προϋποθέσεις συναντούμε στη Βίβλο, για την ειρηνική εγκατοίκηση του Λαού Ισραήλ στη Γη της Επαγγελίας, αποτελούν στοιχεία του Νόμου της Τορά και η τήρησή τους, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά εναρμόνιση του Λαού προς το λόγο που αναλογεί στον Ισραήλ, ως σύνολο, σύμφωνα με την κρυμμένη Σοφία του Κυρίου. Ας

μην ξεχνούμε, πως "κρυπτά ανήκουν εις τον Κύριον τον Θεόν ημών" τα δε αποκαλυμμένα εις ἡμᾶς και εις τα τέκνα ημών διαπαντός, δια να εντελέσωμεν πάντας τους λόγους του νόμου τούτου" (Δευτερον. 29' 29).

Όπως είδαμε ήδη, η εγκατάσταση του Αβραάμ και του λαού που γεννήθηκε δια της πιστεώς του στη Γη της Επαγγελίας, είχε ως σκοπό να αποβεί εις ευλογίαν του ίδιου του λαού, αλλά και των φυλών της γης. Έτσι λοιπόν και οι προϋποθέσεις του Νόμου για την εγκατοίκηση του Λαού στη Γη του, έχουν σύνθετο χαρακτήρα. Εμφανίζονται πρωτίστως ως ευλογίες και επίσης ως εντολές.

Η Βίβλος στο Δευτερονόμιο, περιγράφει τη Γη της Επαγγελίας "... η γη εις την οποίαν εισέρχεσαι δια να κληρονομήσῃς αυτήν, δεν είναι ὡς η γη της Αιγύπτου εκ της οποίας ἐξῆλθετε, ὅπου ἔσπειρες τον σπόρον σου και ἐπότηζες δια τον πόδός σου ὡς κήπον λαχάνων· ἀλλ' η γη εις την οποίαν διαβαίνετε δια να κληρονομήσῃτε αυτήν, γη ὁρέων και κοιλάδων, ἀπὸ της βροχῆς του ουρανοῦ πίνει ὕδωρ· γη, την οποίαν Κύριος ο Θεός σου ἐπιβλέπει πάντοτε· οι οφθαλμοὶ Κυρίου του Θεοῦ σου είναι ἐπ' αυτή, ἀπὸ της ἀρχῆς του ἔτους ἕως τέλους του ἔτους" (Δευτ. 11:10-12). Η κυριότητα της Γης ανήκει στον Κύριο "... η γη δεν θέλει πωλεῖσθαι εις ἀπαλλοτρίωσιν· διότι ἰδική μου είναι η γη· διότι σεις εἰσθε ἔθνη και πάροικοι ἐμπροσθέν μου" (Λευιτ. 25:23).

Η παράδοση της Γης στο Λαό Ισραήλ, είναι απόρροια της Διαθήκης, ανάμεσα στο Θεό και το Λαό: "Ο Θεός ἐλάλησεν ἐπὶ προς τον Μωϋσῆν και εἶπε προς αὐτόν, Εγώ, εἰμαι ο Κύριος· και ἐφάνην εις τον Αβραάμ, εις τον Ισαάκ και εις τον Ιακώβ, με το ὄνομα, Θεός Παντοκράτωρ· δεν ἐγνωρίσθη ὅμως εις αυτούς με το ὄνομά μου Γιαχβέ· και ἐπὶ ἔσθῃς προς αυτούς την διαθήκην μου, να δώσω εις αυτούς την γη Χαναάν, την γην της παροικίας αυτών..." (Εξοδ.6:2-4).

Αναφέρθηκε σε προηγούμενο σημείο, ότι η σχέση του Λαού προς τη Γη της Επαγγελίας προσοιδαίνει προς γαμήλια σχέση και ότι η τήρηση των εντολών του Κυρίου, ως προϋπόθεση εγκατοίκησης στη Γη, μοιάζει με τις απαιτήσεις πιστότητας σ' ένα γάμο. Η Βίβλος στο Λευιτικό γράφει τα ακόλουθα σχετικά: "Θέλετε... φυλάττει πάντα τα διατάγματά του και πάσας τας κρίσεις μου και θέλετε κάμνει αυτά· δια να μη σας ἐξεμέσῃ η γη, ὅπου εγώ σας φέρω δια να κατοικήσῃτε εν αυτή". (Λευιτ. 20:22). Και σε άλλα σημεία της Γραφῆς, συναντούμε προειδοποιήσεις για τις συνέπειες ἀπὸ τις παραβάσεις της Διαθήκης. Στο Δευτερονόμιο γράφει: "... ὅταν ἔλθωσιν ἐπὶ σε πάντα τα πράγματα ταῦτα, η ευλογία και η κατάρα, την οποίαν ἔθεσα ἐνώπιόν σου και ἀνακαλέσεις ταῦτα εις την καρδίαν σου εν τῷ μέσῳ πάντων των ἐθνῶν, ὅπου ἀν διασκορπίσῃ σε Κύριος ο Θεός σου και ἐπιστραφῇς προς Κύριον τον Θεόν σου και υπακούσῃς εις την φωνήν αὐτοῦ κατὰ πάντα ὅσα εγώ προστάζω εις σε σήμερα, συ και τα τέκνα σου, ἐξ ὅλης της καρδιάς σου και ἐξ ὅλης της ψυχῆς σου, τότε Κύριος ο Θεός σου θέλει σε ἐπαναφέρει εκ της αἰχμαλωσίας και θέλει σε σπλαγχνισθῇ και πάλιν θέλει σε συνάξει εκ πάντων των ἐθνῶν, ὅπου σε διεσκορπίσῃ..." (30:1-3).

Ο προφητικός λόγος του Ιερεμία είναι περισσότερο τραγικός ως προς το ίδιο θέμα, δηλαδή τις συνέπειες ἀπὸ την παράβαση του Νόμου ἀπὸ το Λαό, ως προς τη σχέση του με τη Γη: "Τις είναι ο άνθρωπος ο σοφός, ὅστις δύναται να ἐννοήσῃ τούτο; και προς τον οποίον ἐλάλησε το στόμα του Κυρίου δια να ἀναγγεῖλῃ αὐτό, δια τι η γη ἐχάθη, ἠφανίσθη ὡς ἐρημος, ὥστε να μη ὑπάρχῃ ο διαβαίνων; Και εἶπε Κύριος, Διότι ἐγκατέλιπον τον νόμον μου, τον οποίον ἔθεσα ἐμπροσθεν αυτών και δεν υπήκουσαν εις την φωνήν μου και δεν περιεπάτησαν εν αὐτῷ· ἀλλὰ περιεπάτησαν ὁπίσω της ὁρέξεως της καρδιάς αυτών και ὁπίσω των Βασιλείμ... δια τούτο, οὕτω λέγει ο Κύριος των Δυνάμεων, ο Θεός του Ισραήλ· Ἰδού, εγώ θέλω θρῆψαι αυτούς, τον λαόν τούτον, με σπίνθιον και ὕδωρ χολῆς θέλω ποτίσει αυτούς· και θέλω διασκορπίσει αυτούς εν τοῖς ἔθνεσι..." (Ιερ. 9:12-16).

Δεν γνωρίζω, αν στα κείμενα κάποιου άλλου λαού της γης, υπάρχουν τόσο αυστηρές προϋποθέσεις εγκατοίκησης στη γη της παροικίας του, όσο οι προϋποθέσεις που έχουν τεθεί για το Λαό Ισραήλ, ὡς ὁρισμένες είδαμε πιο πάνω. Εύλογα τίθεται το ερώτημα, γιατί;

Όλες οι φυλές των ανθρώπων, που κατοικούν τον πλανήτη με το όνομα Γη, έχουν την κλήση τους, την αξία τους, το μερτικό τους στην οικοδόμηση της Οικουμένης. Ο Λαός Ισραήλ κλήθηκε να γίνει ο αγωγός της ευλογίας και η Γη του, προσορίσθηκε ν' αποτελέσει το εργαστήριο για την πραγμάτωση του σκοπού. Ευλογία, μετεραχή στα εβραϊκά. Τί σημαίνει; Η λέξη συντίθεται ἀπὸ το ευ, που είναι συνώνυμο του κα-

Ο ΛΑΟΣ ΙΣΡΑΗΛ ΚΑΙ Η ΓΗ ΤΟΥ

λου και του ορθού και από το λόγος. Το ευ του λόγου, η ευλογία. Ο Ισραήλ εκλήθη να πραγματοποιήσει τη θετική φανέρωση του λόγου, δηλαδή της συμπαντικής αρμονίας και ισορροπίας στη γη, για χάριν όλης της ανθρωπότητας. Σ' αυτή την κλήση της φανέρωσης, και της εκχύσεως της ευ-λογίας στον κόσμο, βρίσκει το νόημά της η συγκυρία, τον ότι, ένας Αλεξανδρινός Ιουδαίος, ο Φίλων, συνέλαβε και ανέπτυξε το λόγο περί του Λόγου και επανέλαβε ο επίσημος Ιουδαίος Γιοχανάν, μαθητής του Γιοσούα από τη Ναζαρέτ, στο Ευαγγέλιο που του αποδίδεται, σε μια πιο διευρυμένη διάσταση.

Ο Λαός Ισραήλ, για την πραγμάτωση της κλήσης του, έλαβε τις επιμέρους ευλογίες να φέρει ειρήνη, να μαθητεύσει τη δικαιοσύνη, να τιμήσει τη ζωή, να προβάλλει την ανθρωπινή ύπαρξη στο θείο επίπεδο της στάθμης της. Για τούτο δόθηκε στο Λαό Ισραήλ η παρακαταθήκη της πίστης στον αληθινό Θεό και η άρνηση κάθε ειδωλολατρείας, ως προσβολή στον άνθρωπο και μίσαιμα στη Γη (Χρον. Β 33:7-9).

Η πρώτη ευλογία που δόθηκε στον Ισραήλ, για να την κάνει να καρπίσει στη Γη, είναι η ευλογία της ειρήνης. Η καρδιά της Γης του Ισραήλ είναι η Γερουσαλάιμ (Ιερουσαλήμ), η Πόλη της Ειρήνης και ο νους των Εβραίων, όλους τους αιώνες, είτε στην Έρετς Γισράελ, είτε στη Διασπορά ήταν πάντοτε στραμμένος στην Ιερουσαλήμ. Η ειρήνη βρίσκεται στο κέντρο των ευλογιών (Αριθ. 6:26) και ως τις μέρες μας, αποτελεί, όπως και στα χρόνια της Βίβλου (Γεν. 29:6, 43:27, Βασ. Β 4:26 κ.α.) τον χαριετισμό - ευλογία που ανταλλάσσουν οι σοφοί μελητές της Τορά και όχι οι πολεμιστές (Αβότ του Ραμπί Νατάν). Στο Μιδράς Μπερεσίτ αναφέρεται: "Αν οι Εβραίοι ήταν ειδωλολάτρες και βασίλευε όμως η ειρήνη μεταξύ τους, ο Θεός θα έλεγε: Δεν μπορώ να τους τιμωρήσω, γιατί η ειρήνη βασίλευε μεταξύ τους". Η ιδιαιτέρη τιμή της ειρήνης από το Λαό Ισραήλ, είχε ως αποτέλεσμα μια απέχθεια προς τη βία. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα βιβλία των Μακκαβαίων, βρίσκονται έξω από τον κανόνα της εβραϊκής Βίβλου και ορισμένοι μελετητές αποδίδουν τούτο στο ό,τι οι Μακκαβαίοι, με τη χρήση των όπλων εξεβράϊσαν ειδωλολατρικούς πληθυσμούς της Παλαιστίνης. Επίσης στον Ταλμουδ δεν γίνεται καμιά μνεία για τους εθνικούς αγώνες τους, αν και η γένεση της Χανουκά, οφείλεται σε ενέργεια των Μακκαβαίων. Σε όσα αναφέρθηκαν ήδη, και είναι ελάχιστα, αξίζει να λεχθεί, ότι η Μισνά τελειώνει ως εξής: "Ο Θεός, δε βοήθη άλλο μέσο από την ειρήνη, για να ευλογήσει τον Ισραήλ".

Η Γη δόθηκε στον Ισραήλ ως ευλογία, έτσι λοιπόν, σύμφωνα με την Τορά αποτελεί κοινή περιουσία του λαού και όχι αντικείμενο εμπορικών συναλλαγών ή εκμετάλλευσης (Λευιτ. 25:23). Μπορούμε να κατανοήσουμε τη σπουδαιότητα αυτής της αρχής, σε συνάρτηση πάντοτε με την κλήση του Λαού. Η Γη είναι του Κυρίου και κοινή περιουσία του λαού. Θα ήταν παραποίηση σε βάθος της βιβλικής αλήθειας και της κλήσης του Ισραήλ κάθε μορφή λατρείας της Γης, ως ειδωλολατρικής. Αν η Έρετς Γισράελ γινόταν μια πατρίδα, όμοια με όλες τις πατρίδες, ο Λαός θα περιοριζόταν ασφυκτικά, στα συμβατικά σύνορα ενός κοινού κράτους, όμοιοι με τα κράτη που κοσμούν το διεθνή πολιτικό χώρο. Αντίθετα όμως, σύμφωνα και με όσα λέχθηκαν ήδη, η Γη είναι ο τόπος, όπου καλείται ο Λαός να πραγματώσει μια κοινότητα ανθρώπων, με ασύνορες προοπτικές, θεμελιωμένη στο ζωοποιό πνεύμα της Τορά. Τούτο το στίγμα σημειώνεται με την αρχή του Νόμου, για τη φύση της Γης, σε σχέση με το Λαό, που προαναφέρθηκε πιο πάνω.

Από τη ρίζα της ειρήνης, ανθίζει και η δικαιοσύνη, όχι ως ανταπόδοση (γκεβουρά), αλλά ως έλεος (χέσεντ). Ο Λαός Ισραήλ καλείται στη Γη του να καλλιεργήσει καρποφόρα τη δικαιοσύνη, με την παραπάνω έννοια. Ως εντολή του Νόμου, θαμνάσια διατυπώνεται η αρχή της δικαιοσύνης, στο Λευιτικό (25:8-19), με όσα αναφέρονται σχετικά για

τον "ενιαυτόν της αφέσεως το ιωβηλαϊόν έτος"... θέλετε αγιάσει το πνευματοστόν έτος και θέλετε διακηρύξει αφέσειν εις την γην προς πάντας τους κατοίκους αυτής... εάν πωλήσης τι εις τον πλησίον σου ή αγοράσης παρά τον πλησίον σου, ουδείς εξ υμών θέλει δυναστεύειν τον αδελφόν αυτού... δεν θέλετε δυναστεύειν έκαστος τον πλησίον αυτού, αλλά θέλεις φοβήθαι τον Θεόν σου... και θέλετε κατοικεί ασφαλώς επί της γης...". Με την υπακοή στη θεία θέληση, για εφαρμογή της ελεημόνους δικαιοσύνης, ετέρχεται ισορροπία στις σχέσεις των κατοίκων της

Γης, μικραίνουν οι διαφορές ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς και εδραιώνεται η ειρήνη και η αλληλεγγύη.

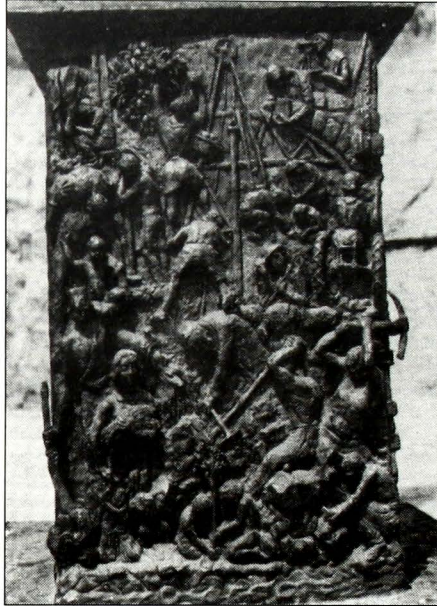
Στη Γη της Επαγγελίας, πρέπει να είναι σεβαστή η ελευθερία κάθε ατόμου. Στην Έξοδο (21:2) διαβάσαμε: "Εάν αγοράσης δούλον Εβραϊόν, εξ έτη θέλει δουλεύσει: εν δε το εβδόμω θέλει εξέλθει ελεύθερος, δωρεάν". Σε μια εποχή, που στα έθνη, αναγνωρίζονταν δύο είδη της ανθρωπίνης υπόστασης, που διακρίνονταν οντολογικά, εκείνο του ελεύθερου ανθρώπου και του δούλου, που εξομοιωνόταν προς εμπόρευμα, μεταξύ του Λαού Ισραήλ ήταν άγνωστες τέτοιες διακρίσεις. Εδώ, είναι το κατάλληλο σημείο για να δούμε τι λέει ο Νόμος για τους ξένους, που κατοικούν στη Γη. Κατ' αρχήν πρέπει να σημειωθεί, ότι ξένοι θεωρούνται, όσοι δεν έχουν σχέση με τη Διαθήκη, την μετρίθ, που συνδέει το Λαό με τη Γη, μετά τις επαγγελίες του Θεού. Πάντοτε στη Γη του Ισραήλ ζούσαν, όπως ζουν και στις μέρες μας ξένοι προς τη Διαθήκη κάτοικοι. Η Τορά, με λόγο καταλυτικό κάθε εθνικιστικής παραποίησης, που τείνει να δημιουργήσει διακρίσεις αναφέρει: "...εις νόμος θέλει εισθαι δια σας τους εκ της συναγωγής και δια τον ξένον τον παροικούντα μεταξύ σας, νόμιμον αιώνιον εις τα γενεάς σας: καθώς σεις, ούτω

θέλει εισθαι και ο ξένος ενώπιον Κυρίου" εις νόμος και μία διαταξίς, θέλει εισθαι δια σας και δια τον ξένον τον παροικούντα μεταξύ σας" (Αριθμ. 15:15-16). Σχετικά με το ίδιο θέμα, ο προφήτης Ιερεμίας είχε απευθύνει τους παρακάτω λόγους προς τον Λαό Ισραήλ: "...εάν δεν καταδυναστεύετε τον ξένον, τον ορφανόν και την χήραν και δεν χύνετε αίμα αθών εν τω τόπω τούτω, μηδέ περιπατάτε οπίσω ξένων θεών εις φθοράν σας: τότε θέλω σας κάμει να κατοικήτε εν τω τόπω τούτω, εν τη γη την οποίαν έδωκα εις τους πατέρας σας, εις αιώνα αιώνος" (Ιερ. 7:6-7).

Βλέπουμε, ότι σύμφωνα με τη Διαθήκη, οι ξένοι προς τον Ισραήλ, που κατοικούν στη Γη της Επαγγελίας δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με πνεύμα διακρίσεων. Μάλιστα η στάση του Λαού απέναντι στους παροικούντες ξένους, εντάσσεται στην όλη απαίτηση της Διαθήκης για δικαιοσύνη και έλεος, που πρέπει να ανθίζει στη Γη και ακόμη, η ορθή συμπεριφορά στους ξένους και η μη βία, καθίσταται προϋπόθεση ασφαλούς εγκατοίκησης του Λαού Ισραήλ στη Γη.

Πολύ αργότερα, μετά την παράδοση της Τορά και του Ιερεμία, ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ, υπενθύμισε πάλι αυτές τις αλήθειες στον Ισραήλ, προδίδοντας όλο το πνευματικό βάθος σ' αυτές. Η παραβολή του Ιησού για τον "Καλό Σαμαρείτη" και η συνομιλία με τη Σαμαρείτιδα γυναίκα, στο φρέαρ του Ιακώβ, αποκαλύπτει την ουσία και το φως, που πηγάζει από τις προηγούμενες διακηρύξεις της Βίβλου. Αν ληφθεί υπόψη, πως ο Ιησούς επανειλημμένα διακηρύξε την αναλλοίωτη ισχύ του Νόμου, φαίνεται καθαρά, πως ο μεγάλος διδάσκαλος από τη Ναζαρέτ, είχε την πρόθεση να διασαφίσει την επικαιρότητα των διατάξεων της Τορά και ως προς το θέμα της θέσης των ξένων στη Γη της Επαγγελίας.

Ο αγιασμός του Σαββάτου, που αναγνωρίζει δικαίωμα ανάπαυσης και στους δούλους και στα ζώα (Έξοδ. 23:12) είναι μια ακόμη θεμελιώδης αρχή, που πέρα από την αυτονόητη κοινωνική και ανθρωπιστική

Παράσταση που συμβολίζει την ανοικοδόμηση του Ισραήλ από τους σκαπανείς.

κή σημασία της, καταδεικνύει μ' ένα μοναδικό τρόπο την ακόλουθη αλήθεια, όπως την διατύπωσε ο Μάρτιν Μπούμπερ, ο εκλεκτός Εβραίος της σύγχρονης εποχής: "Αν το πρώτο βιβλικό αξίωμα είναι ο άνθρωπος καλείται από τον Θεό στη ζωή του, το δεύτερο είναι η ζωή του ανθρώπου υπαγορεύεται απ' το Θεό σαν ενότητα" ακόμη και με τα ζώα που τον συντροφεύουν και τον εξυπηρετούν.

Ο Λαός Ισραήλ, πολλές φορές απομακρύνθηκε από τη Γη του, τις πιο πολλές βίαια και παρά τη θέλησή του. Για αιώνες, μετά το 135 μ.Χ. που πνίχτηκε στο αίμα η επανάσταση του Μπαρ Κοχμπί, ο Λαός γνώρισε την πιο επώδυνη διασπορά του. Ο ναός του Κυρίου στην Ιερουσαλήμ βεβλήθηκε από τον Αδριανό, που τον κατέστησε ιερό του Δία. Απαγορεύθηκε ακόμη και η χρήση του ονόματος Ιερουσαλήμ για τον προσδιορισμό της Πόλης. Ονομαζόταν Αιλία Καπιτωλίνα. Στη χριστιανική εποχή, ο επίσκοπος της Πόλης, είχε τον τίτλο επίσκοπος Αιλίας, όπως σημειώνεται σε πρακτικά συνόδων της Εκκλησίας χωρίς καμία ιδιαίτερη θέση και διάκριση, παρότι μητέρα της χριστιανικής εκκλησίας αναγνωρίζεται η Ιερουσαλήμ. Πολύ αργότερα ο επίσκοπος ονομάστηκε πατριάρχης Ιερουσαλήμ και Αγίας Σιών και πήρε τη θέση του, στα πλαίσια του θεσμού της πενταρχίας, δηλαδή του διοικητικού εκκλησιαστικού συστήματος, που αναγνώρισε πέντε αρχαίες έδρες χριστιανών πατριαρχών.

Το 1878 μ.Χ., επί οθωμανικής κατοχής της Παλαιστίνης, ιδρύεται η πόλη Πετάχ Τιβρά και το 1882 σημειώνεται η πρώτη αλιγιά στη Γη και ιδρύονται το Ρισόν Λεσιόν, η Νες Σιόνα, το Ζιχρόν Γιαακώβ και το Ρος Πινά. Το 1895 εκδίδεται το έργο του Θεόδωρου Χέρτσλ "Το Εβραϊκό Κράτος" που στη συνέχεια το 1897 κυκλοφόρησε το πρώτο Σιωνιστικό Συνέδριο της Βασιλείας.

Η ιστορική εμφάνιση του Σιωνισμού είναι πλέον πραγματικότητα. Πρόκειται για ένα πολυδιάστατο κίνημα του Ιουδαϊσμού της Διασποράς, με κέντρο ενδιαφέροντος τη Γη του Ισραήλ. Υπήρξαν και υπάρχουν, όπως είναι γνωστό, ποικίλες θέσεις θεώρησης του περιεχομένου της Σιωνιστικής Κίνησης. Θέσεις, που είχαν ως έρεισμα έναν άθρησκο σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Θέσεις επηρεασμένες από ένα φιλελεύθερο αστικό πνεύμα, κατά τα πρότυπα της αρχής των εθνολόγων, που μετά τη Γαλλική Επανάσταση, ώθησε στη δημιουργία εθνικών κρατών. Θέσεις προσληφμένες σε αρχές της ιουδαϊκής θρησκευτικότητας και στο μεσσιανικό ιδεώδες. Τέλος θέσεις, που έβλεπαν το Σιωνισμό, ως μια αναγεννητική πνευματική δύναμη για την Κοινότητα Πίστες, που κατά βάση αποτελεί ο Λαός Ισραήλ.

Εντέλως υποκειμενικά, επιτρέψτε μου να μεταφέρω εδώ, την άποψη του Μάρτιν Μπούμπερ: Ο Σιωνισμός δεν οφείλει μόνο να χρησιμοποιηθεί για να αλλάξει τις εξωτερικές συνθήκες της ζωής των Εβραίων, να εξασφαλίσουν την επιστροφή τους στη γη, αλλά ακόμη για να επιταχύνει την ολοκληρωτική μεταμόρφωση της προσωπικότητάς τους, με βάση τις πνευματικές απαιτήσεις του "εβραϊκού ανθρωπισμού". Ο Μπούμπερ, όπως νοιώτεται ο Αχάντ Χαάμ, είδε την ίδρυση του Κράτους του Ισραήλ, όχι σαν αυτοσκοπό της Σιωνιστικής Κίνησης, αλλά σαν ένα μέσο προς το σκοπό, δηλαδή να φτάσει ο Λαός στη Σιών. Ο Μπούμπερ, θέλοντας να προσδιορίσει την έννοια και το νόημα της Σιών έγραφε: "Θέλουμε να περπατήσουμε στους δρόμους της Σιών, δηλαδή στο δρόμο προς τη βιωμένη αλήθεια... Χωρίς να δεχόμαστε ένα νόμο περισσότερο απ' τα χέρια του λαού, παρά απ' τα χέρια του Θεού θα γίνουμε μια οργανική πατρίδα του λαού μας, αλλά μετέχοντας στο έργο της επίτευξης, της ανοικοδόμησης, της ανανέωσης".

Στις 14 Μαΐου 1948, υπογράφηκε η Διακήρυξη της Εβραϊκής Ανεξαρτησίας και ουσιαστικά ιδρύθηκε το Κράτος του Ισραήλ στη Γη της Επαγγελίας.

Είναι γνωστό, πως ο δρόμος προς την ανεξαρτησία δεν υπήρξε εύκολος. Μετά την τραγωδία του Ολοκαυτώματος, η ένοχη συνείδηση του Διττικού Κόσμου έδειξαν την ανοχή τους για ένα μικρό εβραϊκό κράτος στην Παλαιστίνη. Παλιότερα είχαν γίνει διάφορες προτάσεις, για ίδρυση εβραϊκού κράτους στην Αυστραλία ή την Ονγκάντα. Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση δημιουργήθηκε στην Ανατολική Σιβηρία μια αυτόνομη εβραϊκή περιοχή. Η στήλη της Σιών όμως, κρατούσε πάντοτε θεομή τη εβραϊκή καρδιά που στη Γη της Επαγγελίας. Δεν υπάρχει άλλη εξήγηση, παρά μόνο ότι, στο ανεξακρίβωτο βάθος της Θείας Σοφίας, ο Λαός Ισραήλ καθοδηγούνταν να ξαναβρεί ανανεωμένο τον προσρισμό του στη Γη του.

Στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, με εμπιστοσύνη στον Αιώνιο Θεό, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο, δεσμεύονται οι πατέρες του σύγχρονου Κράτους να εξασφαλίσουν, για όλους τους κατοίκους του κράτους χωρίς εξαιρέσεις ανάπτυξη, βασισμένη στην ελευθερία, τη δικαιοσύνη και την ειρήνη, όπως προσδιορίστηκε το περιεχόμενο της από τους μεγάλους προφήτες του Ισραήλ. Διακηρύχθηκε η εξασφάλιση, χωρίς διακρίσεις πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους κατοίκους, ανεξαρτήτως θρησκείας, φυλής ή φύλου και η ελευθερία της θρησκείας, της συνείδησης, της γλώσσας, της παιδείας και του πολιτισμού ή ακόμη δεσμεύθηκε το Κράτος του Ισραήλ να αποτελεί τον φύλακα των ιερών Τόπων, όλων των θρησκειών στα όριά του.

Το κείμενο της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας, δεν υπήρξε μια από τις πολλές διακηρύξεις που κατά καιρούς έθνη ή διεθνείς οργανισμοί έχουν εξαγγείλει στη διαψασμένη για ελπίδα ανθρωπότητα. Μέχρι σήμερα, η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, αποτελεί για το Κράτος του Ισραήλ, εκτός των άλλων το ουσιαστικό σύνταγμα του Κράτους. Το Κράτος του Ισραήλ στερείται συντάγματος με την τυπική έννοια. Παρόλα αυτά, η δημοκρατία, παρά τα όποια προβλήματα δημιουργεί η επικαιρότητα της πολιτικής, συχνά ιδιαίτερα δύσραστα, ανθεί στο Κράτος του Ισραήλ και η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας λειτουργεί ως νομοθετικό, κατά κάποιο τρόπο κείμενο, στη θέση του τυπικού συντάγματος, ιδίως ως προς τη διασφάλιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.

Το Κράτος του Ισραήλ, καρπός των προσδοκιών Εβραίων της Διασποράς επί αιώνες και αποτέλεσμα των προσπαθειών και των αγώνων της Σιωνιστικής Κίνησης, κυοφορεί τους περσικούς της οριοποίησης του λαού στα συμβατικά σύνορα, ενώ κάτι τέτοιο θα ήταν παραμορφωση του προσδιορισμού του Λαού Ισραήλ στην προοπτική της εξέλιξης των ανθρωπίνων πραγμάτων στο γήινο δεδομένο: θα ήταν η άρνηση του μεσσιανικού οράματος, που συνιστά τον Ισραήλ, ως κοινότητα, πίστη κατά πρώτο λόγο και κατά δεύτερο λόγο, ως έθνος, με τη σύγχρονη πολιτική έννοια.

Στο σύγχρονο κράτος του Ισραήλ, το οξύ πρόβλημα της συνύπαρξης Εβραίων και Αράβων, ενώ αποτελεί μια συνεχιζόμενη δοκιμασία πιστότητας του λαού Ισραήλ στην κλήση του, παρέχει βάσιμες ελπίδες, ότι η προσληφόμενη στις αρχές του "εβραϊκού ανθρωπισμού" συνειδητότητα μεταξύ των Ισραηλινών Εβραίων, δεν θα επιτρέψει μια πτώση σ' έναν κοινό ειδωλολατρικό εθνικισμό.

Η αλιγιά των Εβραίων της διασποράς, όπως επί αιώνες, έτσι και τώρα είναι μια άνοδος προς την Σιών. Είναι μια πορεία αναγωγική, δεν είναι μια επιστροφή ενός μετανάστη στη μητρική γη απλώς, αλλά μια πορεία στο χώρο, για την ενσάρκωση του μεσσιανικού ιδανικού. Όλος ο Λαός Ισραήλ είναι μεσσίας (Ψαλμοί 28:8) και μέσω του Ισραήλ, όλοι οι λαοί της γης καλούνται να συμβάλουν στη φανέρωση του οράματος, να αναδείξουν τον Μεσσία. Αυτό φαίνεται και από τη διδασκαλία που διαμορφώθηκε από τους σοφούς Ταλμουδιστές, για τους Δίκαιους των Εθνών του Κόσμου, που τηρούν τους επτά Νόμους του Νώε και οι οποίοι, ενώ τυπικά δεν είναι Ιουδαίοι, ανήκουν εν πνεύματι στο Λαό Ισραήλ (Μισνά του Ραμπι Ελιέξερ Σανχεντρίν 13:2).

Δεν είναι τυχαίο, ότι μόνον στη Γη του Ισραήλ το ιδεώδες μιας ελεύθερης κοινότητας χωρίς ανθρωπινή εκμετάλλευση, κυριολεκτικά σαρκώθηκε, με την ίδρυση, κατά πρώτο λόγο των κιμπούτς, αλλά και των μουσάβ επίσης. Τούτο συνέβη, γιατί, πίσω από τα φαινόμενα της πολιτικής και τα προβλήματα που εμφανίζει η επίλυση ορισμένων καυτών ζητημάτων συνύπαρξης Εβραίων και Αράβων στη Γη του Ισραήλ, σ' αυτήν τη Γη, ο Λαός καλείται και έχει τη δύναμη, να δώσει μορφή, σμιλεύοντας και χαράζοντας, πάνω στο χώμα, το πρόσωπο του Θεού, που επαναπαύεται αόρατο στη Γη, εις ελογίαν όλων των φυλών.

(Το παραπάνω κείμενο αποτελεί διάλεξη του δικηγόρου κ. Γ. Α. Δούδου στην Ισραηλινική Λέσχη Θεσσαλονίκης, στις 31 Μαΐου 1989. Ο ομιλητής αφιέρωσε τη διάλεξη του στη μνήμη του Μπαρουχ Σμιτ, ο οποίος είχε διατελέσει διευθυντής της Ισραηλινικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης και ο οποίος με τις μελέτες του είχε συμβάλει στην ανάπτυξη της πνευματικής επικοινωνίας μεταξύ των λαών της Ελλάδος και του Ισραήλ, οι οποίοι είναι καθολικοί διάδοχοι αρχαίων πολιτισμών).

περιθάλψεως (Σανεδρίν 17β).

Ήταν φυσικό, τ' ανωτέρω και πολλά άλλα, να δημιουργήσουν παράδοση φιλαλληλίας στους Εβραίους. Εκτός από την ιδιωτικήν ελεημοσύνη, οι εβραϊκές κοινότητες διατηρούσαν ταμεία αγαθοεργίας που συνέδραμαν τα - ορφανά, τις χήρες, τους ασθενείς, τους σπουδαστές στις ποικίλες ανάγκες τους. Αυτά τα ταμεία αγόραζαν ακόμα και τους Εβραίους σκλάβους στα παζάρια για να τους αποδώσουν την ελευθερίαν, χορηγούσαν επαγγελματικά δάνεια κ.λπ. Μ' αυτόν τον τρόπο, ολοκληρώθηκε η έννοια της "ελεημοσύνης" με τη δημιουργία της εννοίας της "φιλανθρωπίας".

Η φιλανθρωπία

Κατά την ολοκληρωμένη έννοιά της, η φιλανθρωπία προσέλαβε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη μεταξύ των Εβραίων τον περασμένο αιώνα, αμέσως μετά τις σφαγές της Τσαρικής Ρωσίας του 1881. Οι ανά τον κόσμο εβραϊκές κοινότητες κι' οργανώσεις διοργάνωσαν την περίθαλψη και τη μετανάστευση των καταδιωκόμενων στο Νέο Κόσμο, αλλά και σε χώρες του Παλιού Κόσμου. Γυμνίοι παραλαμβάνονταν και στέλνονταν στη Βόρειο και Νότιο Αμερική όπου τους εξασφαλιζόταν κατοικία, επίπλη, εργασία. Δημιουργήθηκαν τότε και αγροτικά ακόμα εβραϊκά χωρία στην Αργεντινή. Στην ίδια τη Θεσσαλονίκη ανεγέρθηκε ο συνοικισμός "Βαρώνου Χιρς", παρά τον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό για τη στέγαση των εκ Ρωσίας προσφύγων, μέχρι της μεταναστευσεώς τους στην Αμερική. Ο συνοικισμός αυτός χρησιμοποιήθηκε κατόπιν για τη στέγαση των πυροπαθών της Θεσσαλονίκης.

Παρόμοια δράση διοργανώθηκε και κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, μετά τα πογκρόμ της Ουκρανίας. Το ίδιο κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και μετ' αυτόν. Με τη βοήθεια των παγκοσμίων εβραϊκών οργανώσεων, εκατοντάδες χιλιάδων διασωθέντες από τη χιτλερική λαίλαπα Εβραίοι, εγκατεστάθησαν σε διάφορες χώρες για να ξαναδημιουργήσουν μια ζωή ησυχίας κι' εργασίας. Χιλιάδες Εβραίοι εξ Ελλάδος παρελήφθησαν γυμνοί και εγκατεστάθησαν σε κατοικία κι' εργασία σε διάφορες χώρες, ενώ παράλληλα οι ελληνικές ισραηλτικές κοινότητες εβοηθούντο οικονομικά αδρά από τις ίδιες οργανώσεις για ν' ανταπεξέλθουν στις άμεσες ανάγκες της περιθάλψεως και της λειτουργίας του θρησκευματος. Σήμερα, ακόμα, εκατομμύρια δραχμών σε συνάλλαγμα εισέρουν κάθε χρόνο στην Ελλάδα, προερχόμενα από τις εβραϊκές οργανώσεις για την κάλυψη των αναγκών της περιθάλψεως των διαφόρων ισραηλιτικών κοινοτήτων.

Μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η λειτουργία του θρησκευματος και της εκπαίδευσως, ανεγέρθησαν κατοικίες για τους σεισμοπαθείς Βόλου και Λαρίσης, ανεγέρθηκε ωραίο εβραϊκό σχολείο στην Αθήνα, σπουδάζουν νέοι σε ιερατικές σχολές του εξωτερικού για να πληρώσουν τα κενά που δημιούργησε η απέραντη χιτλερική σφαγή κ.λπ.

Για τα τεράστια ποσά που, ως ανωτέρω, δαπανώνται, χρεώνονται κανονικά μεν, αλλά συμβολικά οι ευεργετούμενοι. Εκείνος που παραλήφθηκε γυμνός για να μεταφερθεί και εγκατασταθεί στην άλλη άκρη του κόσμου γνωρίζει τί χρωστάει στην οργάνωση ή κοινότητα που τον βοήθησε. Δεν ζητείται ποτέ η εξόφληση της οφειλής, γιατί πρόκειται για ηθικό χρέος. Αλλ' ο ευεργετηθείς, μόλις ορθοποδήσει, και έχει κάποια σχετική οικονομική άνεση, θα πληρώσει με δωρεές του, χρέος του, για να καταστή δυνατή η παραλαβή και άλλων γυμνών αναξιοπαθούντων ομοθρήσκου κι η μεταφορά του σε μακρινή χώρα για εγκατάσταση

κ.ο.κ. εξασφαλίζοντας ούτω τη διαιώνιση και διατήρηση αθίκτου της αλυσίδος της εβραϊκής αλληλεγγύης.

Σημασία της εννοίας "Τσεδακά"

Η ανυπαρξία στην εβραϊκή της λέξεως "Ελεημοσύνη" η οποία αποδίδεται όμως με την τοιαύτην "Τσεδακά" (δικαιοσύνη), αποδείχνει ότι από της εποχής του Μωϋσή ελήφθη πρόνοια από τους Εβραίους γναι μην ταπεινώνεται ο άνθρωπος από άνθρωπο. Ο ελεών τον πλησίον έχει καθήκον εκ του θείου νόμου να σέβεται την αξιοπρέπεια του βοηθούμενου συνανθρώπου. Ο ιεροδιδάσκαλοι διδάσκουν ότι ο ελεούμενος οφείλει τον ελεούντα περισσότερο απ' ό,τι οφειλείται ο ίδιος από την "Τσεδακά", διότι αποδεχόμενος την ελεημοσύνη του, του προσφέρει μια ηθική και ψυχική ικανοποίηση άπειρα πολυτιμώτερη από το βοήθημα που έλαβε.

Για το Ταλμούντ (Αβόθ 1,2) η ελεημοσύνη (υπό την έννοια της "Τσεδακά") αποτελεί μια από τις τρεις βάσεις της κοινωνικής ισορροπίας. Ο Ραβί Αχίβα έλεγεν ότι "ο Θεός, πατέρας των πλουσίων και των φτωχών, επιθυμεί όπως οι μεν βοηθούν τους δε, γιατί έτσι ο κόσμος θα είναι μια φωλιά αγάπης".

Στο βιβλίο του προφήτη Ησαΐα (58,7) εντέλλεται ο άνθρωπος να μοιράζεται το ψωμί του με τον πενιμασμένο και να δίνει ρούχα και στέγη στους έχοντες ανάγκη. Στο βιβλίο του Ιωβ (29,5) διαβάζομεν ότι "ο άνθρωπος πρέπει να είναι μάτια για τον τυφλό, πόδια για τον χωλό, και πατέρας για τον φτωχό". Κατά τους ιεροδιδάσκαλους, ο ενδεής έχει υποχρέωση να δεχθή την ελεημοσύνη που του προσφέρεται: "Όποιος θέτει σε κίνδυνο τη ζωή του αρνούμενος να δεχθή την ελεημοσύνη όταν τη χρειάζεται, διαπράττει έγκλημα (Πεά 8, 21β).

Το Ταλμούντ καθορίζει ότι ο καθένας έχει την υποχρέωση να διαθέτη, το εν δέκατον των προσόδων του για φιλανθρωπικούς σκοπούς (Κετουμπά 50α. Πεά 1, 15β). Η δεκάτη αυτή κατέστη υποχρεωτική τον Μεσαίωνα στις εβραϊκές κοινότητες της Ευρώπης.

Στην εποχή μας η φιλανθρωπία προσέλαβε εκτενεστάτη έννοια. θεωρείται φιλανθρωπία ακόμα κι' η απονομή βραβείων σε φτωχούς αλλά και καλούς λογίους ή φοιτητές.

Όπως βλέπομε απ' τα εκτεθέντα ανωτέρω, η ελεημοσύνη - φιλανθρωπία θεωρείται από τους Εβραίους πράξη "δικαιοσύνης" υπαγορευθείσα από το Θεό, σαν μέσο εξασφάλισης της κοινωνικής ισορροπίας και μετατροπής της κοινωνίας σε "φωλιά αγάπης". Ανάμεσα στις ταλαιπωρίες του, ο εβραϊκός λαός καλλιέργησε τον υψηλόν αυτόν θεσμό που του εξασφάλισε πολλά καλά, ένα από τα οποία - και μάλιστα το σπουδαιότερο - είναι η επιβίωσή του.

Ο Μπαρούχ Σιμπή

Γεννήθηκε το 1906 και πέθανε το 1978.

Συγγραφέας, δημοσιογράφος, αρχισυντάκτης σε γαλλικές και ισπανο-εβραϊκές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης. Εξέδιδε το περιοδικό "Δελφικά Τετράδια".

Μετάφρασε πολλούς Εβραίους συγγραφείς στα Ελληνικά όπως τον Τσερνικόφσκι, τον Αγκνόν, τον Ν. Ζακς κ.α. Το 1959 πήρε μέρος στο Παγκόσμιο Ιουδαϊκό Συνέδριο στο Παρίσι, το 1966 στο Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Συνέδριο στη Λάρισα ως εκπρόσωπος της πνευματικής Θεσσαλονίκης.

Έγραψε πολλά συγγράμματα εκ των οποίων τα σπουδαιότερα είναι: "Οι Εβραίοι", "Φλεγόμενη Βάτος", "Αγκαδά".

Το παραπάνω κείμενο δημοσιεύθηκε στο "Μακεδονικό ημερολόγιο" το 1960.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωής είναι η Τορά..
(Παροιμ. 3:18)